

Nusayrîliğin Teşekkülü ve İnanç Esasları

Muhammet Raşit Batur*

Öz: Nusayrîlik III/IX. yy.'da Irakta Muhammed b. Nusayr tarafından kuruldu. İbn Nusayr'dan sonra fırkanın başına sırasıyla Muhammed b. Cündeb, Abdullah b. Muhammed el-Cünbülâni Hüseyin b. Hamdan el-Hasibî geçer. Hasibî faaliyetleriyle fırkanın ikinci kurucusu sayılır. Hasibî'den sonra fırkanın başına Muhammed b. Ali el-Cilli, ondan sonra da Surur b. Kasım et-Taberâni geçer. Nusayrîlik, İslâm dininin ana prensipleri çerçevesinde geliştirilen bir fırka olduğu için temel inançlarında en büyük etki İslâm'a aittir. Bununla beraber, tarihi süreç içerisinde değişik din ve inanç yapılarıyla ilişkisi bulunduğundan dolayı, onların inançlarından da bir çoğunu almış ve kendi yapısına uygun bir hale sokmuştur. Ayrıca bu inancı benimseyen kavim ve aşiretlerin İslâm'dan önceki dini ve kültürel mirasının da büyük bir tesiri olmuştur. Nusayrî inanç sistemi, Ali'nin ilahlaştırılmasına dayanır. Nusayrîler, tenâsühü (ruh göçü) kabul ederler ve inançlarını gizlerler. *Takiyye* yaparak hakim dine uygun hareket ederler. Nusayrîler, bâtinî tevil görüşüne sahiptirler ve bu inançlarının gereği olarak bütün İslâmî esasları zâhirî anlamından çıkarıp İslâm'a zıt bâtinî anlamlara hamlederler. Nusayrîler, Hıristiyanlıktaki gibi şarabı kutsal ve ayinlerinde kullanırlar. Nusayrîler, üç semavi dinin bayramlarını kutlasalar da bunların içinde Hıristiyanlığa ait bayramların daha fazla olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nusayrî, Tenâsüh, Takiyye, Tevil, Batinî

Abstract: The sect Nosairi was formed in Irak in the mid-3rd/9th century. The founder of the sect was Muhammed b. Nusayr. İbn Nusayr's successors, in succession Muhammed b. Cündeb, Ebu Muhammed Abdullah el-Cünbülâni, Huseyin b. Hamdan el-Hasibî who the second founder of the sect. Hasibî's successor was Muhammed b. Ali el-Cilli and than Surur b. Kasım et-Tabarâni. The sect was developed in the main principles of Islam. Therefore the greatest impact on his nascency belongs to Islam. However, it received principles of faith from different religions. Likewise act old beliefs of his follower on his nascency. The religious system of the Nosairies, based on the divinization of Ali. Transmigration/ reincarnation, hiding beliefs and interpreting sacred text. This last belief caused incorrectly interprets Islam beliefs. Nosairies bless wine as in Christianity. They use wine in their rituals. Christian feasts in their belief system more than feasts of other religions.

Keywords: Nosairi, Transmigration, Dissimulation, İnterpret, Esoteric.

* Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, İslam Mezhepler Tarihi Bilim Dalı.

İletişim: rbatır04@hotmail.com. Müftülük Sitesi Hafiziye Mah. Başkale, Van, Türkiye.

Atf©: Batur, M. R. (2013). Nusayrîliğin Teşekkülü ve İnanç Esasları. *İnsan & Toplum*, 3 (5), 55-84.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12658/human.society.3.5.M0010>

Giriş

Nusayrîliği incelemek, dinsel oluşumların anlaşılması açısından önemlidir. Bununla beraber, araştırmamızın pratik bir gereklilik nedeni daha vardır. Bugün içinde yaşadığımız Türkiye toplumu, birçok mezhep, meşrep, tarikat, düşünce akımı ve dine mensup bir toplumdur. Bu farklı oluşumların bir arada ve sorunsuz biçimde yaşayabilmeleri için bugün her zamankinden daha çok toplumumuzda birbirini tanıma ve ortak değerler etrafında uzlaşma ihtiyacı vardır. Bu çabanın ilk aşaması, öncelikle toplumların kendilerini oluşturan meşrep, mezhep, ve tarikatlara bağlı akımlar arasında diyalogu sağlamalarıdır. Bunun yolu da toplumu oluşturan ve farklı dini anlayışlara sahip grupların birbirlerini tanımalarıdır.

Ülkemizde Hatay, Adana, ve Tarsus yörelerinde önemli sayıda Nusayrî yaşamasına rağmen, onların inanç, düşünce ve sosyo kültürel yaşamları hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Bu ihtiyaç ve gereklilik nedeniyle Nusayrîliğin doğuşu, şekillenmesi ve tarihsel süreci ile onların sahip olduğu inanç sistemlerini ve kökeni üzerinde bir çalışma yapmak istedik.

Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde Müslümanların dinî ve dünyevî problemleri vahye ve vahyi alan peygambere müracaatla çözüldüğünden o dönem, toplumu firkalaşmaya götürecek ihtilaflar bulunmamaktaydı. Ashâbın çoğunluğunun hayatta olduğu devirde de Müslümanlar arasında bu şekildeki ihtilaflar yoktu. Çünkü akideler saf, niyetler halisti, peygamberliğin birleştirici özelliğinin tesiri hâlâ etkisini sürdürüyordu. Bu nedenle furû-i fıkihtaki bazı içtihat farklılıklarından başka Müslümanları farklı mezhep ve firkalara itecek itikadî-kelâmî ihtilaflar yoktu (Topaloğlu, 1993, s. 20).

Ancak Peygamber (s.a.s)'in ve Müslümanların ittifak halinde yaşamasını sağlayan ashabın büyüklerinin vefatından, buna ilave olarak İslâm coğrafyasının genişleyip, değişik din, mezhep, etnik köken ve inançlara sahip milletlerin, İslâm toplumuna dahil olmasından sonra Müslümanlar arasında bir takım dinî ve kültürel ihtilaflar baş gösterdi. Müslim'de geçen bir rivayet, daha Abdullah b. Ömer (v. 73/692) hayattayken Kaderiyye fırkasının temellerinin atılmaya başlandığını gösterir. Kendisine Mabed el-Cühenî (v. 80/699)'nin kaderi inkâr ettiği haberi verildiğinde, bu düşünceye sahip insanlardan uzak olduğunu belirtmiştir (Müslim, İman 1). Takip eden asırda da kader meselesi gibi, Allah'ın sıfatları konusunda bazı tartışmalar ortaya çıkmış, Ca'd b. Dirhem (v. 118/736) ve Cehm b. Safvan (v. 128/745) tarafından ilahi sıfatlar inkâr edilmiştir (Topaloğlu, 1993, s. 20).

Müslümanlar arasındaki fikrî ihtilafların giderek yaygınlaşması ile birlikte, farklı düşünceler etrafında toplanan insanların oluşturduğu mezhep ve firkaların sayısı da artmaya başladı. İşte bu akımlardan biri de hilafet ve velâyet konusundaki ihtilafların etkisiyle ortaya çıkan Şiîliğin aşırı gruplarından birisi olarak nitelenen Nusayrîliktir. Özellikle Hz. Osman'ın şehadetinden sonra ortaya çıkan ve Hz. Ali ve muhalifleri arasında vuku

bulan savaşların sebep olduğu tartışmalar, İslâm toplumundaki fikrî ve siyasî birliğin bozulmasına neden olmuştur. İslâm toplumu, zamanla Sünnilik ve Şiilik adında iki büyük fırkanın oluşumuna doğru gitmeye başladı. Konuların çokluğu, mensuplarının sayısının giderek artması ve zamanın uzunluğu bakımından Ehl-i sünnet fırkası ile Şiî akımlar arasındaki ihtilaflar, diğer mezhep ve fırkalara nispetle daha büyüktür (el-Fil, 1990, s. 7-12).

Şiî akımlar, inanç bakımından farklı uçlar arasında gidip gelen mozaik bir yapı arz etmektedir. Bunlar içinde Kur'an'ın tahrif edildiğini savunanlar olduğu gibi, mevcut mushaftan farklı nüshaların bulunduğunu iddia edenler, bazı surelerin Sünnilerce mushaftan çıkarıldığını belirtenler ve kitap inancında Sünnilerle ittifak edenler de bulunur. Kendisini Şiaya mensup olarak gören önemli akımlardan biri de Nusayrılıktır. Bu mezhep, Şiiliği doğuran şart ve sebeplerin tesiriyle oluşmuş bir akım olması sebebiyle şii nitelikli bir fırka olarak görüldüğü gibi, gizliliği esas alan yapısıyla "din içi din" olarak da görülmektedir. Bunun yanında Nusayrılık, değişik dinlere ait görüşleri de ihtiva eden eklektik bir yapı arz etmektedir. Hatta bu görüntüsü sebebiyle "yeni bir din" olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır.

Nusayrılık konusundaki çeşitli değerlendirmeler, bu akımı incelemenin şu açılardan önemli olduğunu göstermektedir:

- a. Değişik din ve kültürlerin etkisinde oluşması.
- b. Kendilerini Şiaya mensup görmelerine rağmen Şiiliğin temel prensiplerine aykırı bazı inançlara sahip olması.

Burada bütün mezheplerin oluşumuna olduğu gibi Nusayrılık mezhebinin oluşumuna da tesir eden belli başlı sebeplere değinmek istiyoruz:

a. Hz. Muhammed'in vefatından sonra başlayan hilafet tartışmaları, Müslümanlar arasında bir takım ihtilaflara neden olmuştur (Fıçlalı, 2008, s. 69-71; Kutlu, 2008, s. 47-50; Topaloğlu, 1993, s. 20). Bu ihtilaflar sonucu Hz. Ali'nin tarafını tutan Şiî eğilim ortaya çıktı ve İslâm Toplumunun ikinci büyük akımı haline geldi. İşte hilafet ve velâyet meselesini İslâm'ın rükünleri arasına yerleştirip iman konusu haline getiren Şiî eğilimin ileri safhalarında yer alan eğilimlerden biri de Nusayrılıktır.

b. Hz. Osman'ın şehadetinden sonra şiddetlenen ve daha ciddî bir boyut kazanan hilafet ve velâyet tartışmalarının neden olduğu Cemel, Siffin gibi Müslümanlar arası savaşlar, bir çok tartışma konusuna neden olduğu gibi, aynı zamanda Müslüman toplumdaki ayrışmayı daha belirgin hale getirmişti (Fıçlalı, 2008, s. 76-86; Onat, 1993, s. 26-41). Bu ayrışma, karşılıklı suçlama, itham ve tekfere kadar gitmişti. Fırkalar bir taraftan birbirlerini tekfere başvururken, öte taraftan da kendilerine has bir takım fikirler icat etmeye çalıştılar. İşte Nusayrılık de bu karşılıklı ayrışma mücadelesi ile kendine özgü fikirler icat etme çabasının ürünlerinden bir olmuştur.

c. Diğer mezhep ve fırkalarda olduğu gibi, Nusayriliğin de oluşma aşamasında büyük rolü olan önemli bir nokta da şudur: İslâmiyet, Hz. Peygamber'in saadet asrında Arabistan yarımadasının dışına çıkmamıştı. Hâlbuki hicrî birinci asrın sonlarında Suriye, İran, Irak ve Mısır gibi büyük ülkeler, İslâm dünyasının sınırları içine girmiş bulunuyordu. Arabistan yarımadası sakinlerinin, sade bir hayata ve karmaşık olmayan bir din anlayışına sahip olmalarına rağmen, müslümanların fethettikleri yeni ülkeler, din, kültür ve medeniyetlerin, birçok inanış ve düşünüşlerin beşiği halinde idi (Kutlu, 2008, s. 50-52; Topaloğlu, 1993, s. 21). İşte bu inanış ve kültür yapılarının İslâm düşüncesiyle bağdaştırılması, özdeşleştirilmesi, uzlaştırılması, mezc edilmesi ve hatta eski inançların İslâm'a taşınması sonucu ortaya çıkan fırkalardan biri de Nusayrîlik fırkası olmuştur.

d. İslâm dünyasında bulunan fikir hürriyeti, Kur'an'ın sık sık düşünme, araştırma faaliyetlerine teşvik ettiği, İslâm'ın ilme ve ilmî çalışmalara müsait olan bünyesi ve müslümanların bilimsel çalışmalara verdiği değer, farklı fikirlerin ve düşünce akımlarının oluşmasının zeminini oluşturmuştur (Fırlalı, 2008, s. 59-60). Bu fikir akımlarının bazıları zamanla ana yoldan uzaklaşınca Nusayrîlik gibi akımların teşekkülü de şartların bir gereği olmuştur. Zira ana yola bağlı akımlar ile ana yoldan sapmış akımların meydana gelişi, her dinin ve düşünce akımının kaderidir.

e. İslâm dininin cihad ve tebliğe önem vermesinden dolayı, Arabistan'daki yayılışın ardından ilk müslüman grubu olan Araplar, dünyanın değişik yerlerine fetih seferleri düzenlediler ve bir çok yeri fethettiler. İşte bu durum, oralardaki ahaliye zor gelmiş ve onları derinden derine yaralamıştır. Bu nedenle fethi gerçekleştiren sahabeler ile o dönemdeki halifelere karşı kin ve nefretle dolmuş, ancak güçleri olmadığı için açıktan açığa değil de illegal değişik yollar deneyerek intikamlarını almak istemişlerdir. Genellikle İslâm'a uymayan ve şirk, küfür, putperestlik kokan fırkaların oluşumunda bu kin ve nefretin doğurduğu intikam duygusu ve bunun değişik yansımaları olmuştur. İşte Nusayrîlik de bu aşırı gruplardan sayılmaktadır. İlk bağlılarının daha çok Farslılardan oluştuğu ve ilk liderleri ile kurucularının Farslı olduğu bu grup, eski din ve kültürlerini muhafaza etmek, bununla beraber İslâmî bir kılıf altında İslâm'ı yıpratmak arzusunda olanların da barındığı bir mezhep olmuştur. Nitekim Nusayrîlikte İran'ı fethedip Fars otoritesini yıkan ashab-ı kiram ve onların o dönemdeki halifesi Hz. Ömer, büyük bir hınca uğramış ve değişik vasıflarla anılmıştır. Örneğin Nusayrîlere göre Hz. Ömer, İblislerin İblisi, şerrin kaynağı, karanlığın menbaı, şeytan, laîn, her ümmetin bozucusu, her milletin sapığı gibi isimlerle anılmaktadır (Hatib, 1984, s. 364-365). Diğer bir ilginç durum da şudur: Hz. Hüseyin'in öldürten ve Arap kökenli Yezid'e lanet okudukları halde, Hz. Ali'yi öldüren ve Fars kökenli olan İbn Mülcem'e rahmet okumakta, onu lanetle ananları kınamaktadırlar (Hatib, 1984, s. 365). Bu da onların değişik metot ve taktikler kullanarak dini yıpratma ve yıkma mücadelesi verdiklerini, bu bağlamda dinin asıllarından uzak ve temeline tam zıt bir takım gruplar doğurarak Müslümanları parçalamak istediklerini göstermektedir. Nitekim Nusayrîlerin tarih boyunca Müslümanlara

saldıran ve İslâm ile Müslümanları tarih sahnesinden silmek için savaşan Tatarlara, Haçlılara, Fransızlara, hatta Golan Tepelerini Suriye'den alan Siyonist güçlere yardım etmeleri, onlar hesabına gönüllü casusluk yapmaları, Müslüman orduları arkadan vurmaları da kuruluş amaçları hakkında ipuçları vermektedir (Hatib, 1984, s. 345-348). İşte Nusayrîlik ve diğer aşırı grupların oluşumunda böyle bir etkinin de bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Nusayriliğin Teşekkülü ve Tarihî Gelişimi

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in getirdiği din ile Kutsal Kitabın muhtevasında bulunan hükümler, açık ve net bir mahiyet arz eder. Bununla beraber, ayet ve hadislerin zâhir ve bâtin denilen anlamlarının bulunduğu da bir gerçektir. Ancak bu iki mana arasında herhangi bir ihtilaf yoktur. Zira Kur'an ve Sünnet'te bulunun bütün nassların zâhir ile bâtin anlamları birbirini desteklemekte (Galib, t.y., s. 36), aynı hakikatin değişik boyutlarını ortaya koymaktadır.

Yukarıda diğer mezhep ve fırkalarda olduğu gibi, Nusayriliğin doğuşunda da etkisi bulunan ihtilaflar sonucu mezhepler arası belirginleşme çabalarının ortaya çıktığını belirtmiştik. İşte bu çabaların bir sonucu olarak, bazı fırkalar diğer fırkalardan daha üstün bir yapıda olduklarını göstermek için, diğer fırkaların zâhire, kendi fırkalarının da bâtına, bâtinî hakikatlere dayandığını iddia etmeye başladılar. Nusayrîlik de bunlardan biridir. Herkesin anlayamayacağı hakikat bilgilerinin kendilerinde olduğunu belirten bu tür fırkalar aynı zamanda muhalif fırkaların itham ve suçlamalarından uzak durmak için de kendi bâtinî görüşlerini saklamaya çalışırlar. Demek ki Nusayrîlik de temellerini zâhir-bâtin ilişkisine dayandırmak suretiyle ortaya çıkmış olup bu bakımdan diğer Şii gruplarla benzer özellik arz etmektedir.

Peygamberden sonraki hilafet ve velâyet tartışmaları ile Hız. Osman'ın şehadetinden sonraki savaşlar etrafındaki bölünme ve parçalanmaların eski din, kültür ve inançları üzerinde buldukları halde Müslüman görünen kesimler için bulunmaz bir fırsatı da doğurmuştu. Özellikle ard niyetli olup İslâm'ı ortadan kaldırmak isteyen birçok şahıs ve fırka, Ehl-i beyt etrafında toplanıp onların manevî otoritesini istismar etmeye çalıştılar. Bazı kişi ve kesimler de zâhirde Ehl-i beyt savunucuları olarak görünüp işin gerçeğinde kendi eski inançlarını İslâmî kılıflar ile sunmak veya İslâmî gerçekleri kendi eski inançları doğrultusunda te'vil etmek suretiyle İslâm dininin aslına muhalif bir takım düşünce ve inançların ortaya çıkmasına neden oldular.

Buraya kadar genel hatlarını çizmeye çalıştığımız bu şartlar ve tarihî ortam içerisinde Nusayrîlik mezhebi, III/IX. yy.'da Irak'ta oluşmaya başlamıştır (el-Fil, 1990, s. 20; Halm, 1960, s. 146; Hatib, 1984, s. 321). Mezhep adını kurucusu olan Muhammed bin Nusayr en-Nemirî'den almıştır. Mustafa eş-Şek'a'ya göre ise mezhep, bu adı kurucusundan

değil de bağlıların yaşamış oldukları mekândan almıştır (eş-Şek'a, 1987, s. 281). Mezhebe adı verilen şahsın Hz. Ali'nin hizmetçisi (gulamı) Nusayr olduğu şeklindeki rivayetlere (Kürd Ali, 1928/1347, s. 260) bakılırsa Nusayriliğin, Ehl-i beyt'e çok yakın olan şahsiyetlere yaklaşmaya çalışan kişi ve gruplar tarafından oluşturulduğu ortaya çıkmaktadır. Bunu destekleyen bir diğer tarihi gerçek de birçok art niyetli grup ve kişinin Ehl-i beyt'in mağduriyeti arkasına saklanarak kendi din ve inançlarını Ehl-i beyt sevgisi kılıfı altında sistemleştirip sahneye getirmeye çalışmaları, böylece de İslâmî fetihlere karşı tepkilerini böyle icra edip İslâm'ı ortadan kaldırma mücadelesini verdikleridir (el-Fil, 1990, s. 9). Tamamıyla bu tür komplo teorileri etkisinde oluştuğunu söylemesek de Nusayrilik, ne yazık ki, bu tür faaliyetlerin etkisinden uzak da değildir. Nusayriliğin bir İslâmî fırka mı, başka bir din mi, bir bid'at fırkası mı yoksa küfre sapan bir grup mu olduğu hususundaki tartışmalar da zaten bu iddialardan doğmaktadır.

Anlaşıyor ki, bir mezhep olarak Nusayrilik, özellikle iki eğilim sonucunda ortaya çıkmıştır. Birincisi, Ehl-i beyt etrafında toplanan ve başlangıçta iyi niyetli olup sonradan aşırı sevgi ve hürmet nedeniyle İslâm'a ve Ehl-i beyt literatürüne uymayan görüşlere sapan kişi ve grupların oluşturduğu eğilim; ikincisi ise Müslümanlar arası ihtilaf ve savaşları fırsat bilerek durumu İslâm'ı yok etmek için ganimet bilen ve bu uğurda çalışan farklı din ve inanışlara mensup kişilerin oluşturduğu eğilim. Bu iddiamızı destekleyen hususlardan biri de söz konusu fırkanın temel inanç esaslarının İslâm'a tamamıyla zıt birçok unsuru barındırmasıdır. Bunun sonucunda, Nusayrilik içinde birçok din ve kültüre ait inançlar harmanlanmıştır. Bu nedenle sadece Müslümanlar değil, aynı zamanda diğer din mensupları da Nusayrilik hakkında kuşkucu değerlendirmelere varmaktadırlar. Ehl-i sünnet mensupları gibi, gulât dışındaki Şiiler de onlar hakkında menfi değerlendirmeler yapmaktadırlar (el-Kummî, 1963, s. 100-101; en-Nevbahti, 1931, s. 78-79). Bu nedenle Nusayrilik, Sünniler olduğu kadar Şiilerin de 'sapma noktası'nda gösterdikleri bir akımdır ve bunda teşekkülüne etki eden nedenlerin ve şahısların oynadığı rolden bahsedilebilir.

Bir mezhep olarak oluşmasında bu tür menfi unsurların bulunduğu Nusayriliğin teşekkülünde diğer bazı unsurlar daha vardır. Öncelikle Nusayriliğin kökeni, Hz. Ali etrafında toplanan iyi niyetli Ehl-i beyt dostlarının faaliyetlerine dayanmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in amcasının oğlu ve damadı olan Hz. Ali'yi sevenler, Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra, onun etrafında toplanmaya başlayınca bu insanlara "Şi'atu Ali" yani "Ali taraftarları" adı verilmişti. Bu şekilde ortaya çıkmaya başlayan Şi'a'nın bu günkü anlamda bir mezhep olarak ortaya çıkışı ise Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da 61/680 tarihinde şehit edilmesinden sonra vuku bulan dinî-kelâmî ve siyasî faaliyete kadar gider (Fiğlali, 2008, s. 265-268; Onat, 1993, s. 115-137). İlk Şi'a, bugünkü Ehl-i sünnet benzeri inanç ve görüşlere sahipken, Emevîler ve Abbasilerin hakkaniyet ve adalet ölçülerine dayanmayan yönetim ve davranışları, Şi'a'nın çeşitli renklere bürünmesine neden olmuştur (Sinanoğlu, 1997, s. 14). Şi'a arasında Hz. Ali ile onun neslinden bazılarının ilahlığı düşüncesini benimseyen ve "Gulât-ı Şi'a" denilen aşırı gruplar ortaya çıktı. Bu tür

sapkın düşüncelerin ortaya atılmasında en fazla rol oynayanlar, yukarıda da belirttiğimiz gibi art niyetli kişi ve gruplar idi (Abdulhamid, 1994, s. 25-26; Watt, 1998, s. 67-68).

Nusayrîlik de bu tür faaliyetler sonucunda mezhepleşen bir gruptur. Nitekim Dr. Sa'dûn Mahmûd es-Samûk da Muhammed b. Nusayr'a nispet edilen Nusayrîliğin aslında İbn Sebe'den itibaren İslâm toplumunda kök salmış aşırılığa kaçan Şii eğilimlerin devamı olarak görmektedir. Ona göre Raşit halifeler devrinden beri süregelen bu eğilimlerden bir grubun başına İbn Nusayr geçince ve bazı uygulamalarda bulununca kendisinden söz konusu oluşum onun adıyla anılır oldu (el-Fil, 1990, s. 20-21).

Bir taraftan eski kültür ve inançlarının tesirinden hala kurtulamayan, öbür taraftan da aşırı Şii gruplara mensup olan kişilerce teşekkül edilen Nusayrîlik, görüşleri İslâm'dan kaynaklanmakla beraber, tamamen bâtinî tevellere dayanan ve değişik din ve mezheplerin görüşlerinden etkilenecek oluşan bir mezhep olarak tarif edilmektedir (Fığlalı, 2008, s. 379; Sinanoğlu, 1997, s. 15-20).

Hız. Ali'nin ilahlaştırılması, livatanın meşru ve tevazu alameti olarak nitelendirilmesi, şarabın mubah görülmesi, hulûl ve tenâsüh gibi dine uymayan bazı iddiaları (Halm, 1960, s. 146; el-Kummî, 1963, s. 100-101; Kürd Ali, 1928/1347, s. 260) nedeniyle sapkın, yıkıcı ve tahrif edici bir fırka olarak nitelenen Nusayrîlik (Abdulhamid, 1995, s. 329), bu tür görüşlerin kınanmasından dolayı ve maksatlarının bilinmemesi amacıyla fikirlerini açıklama ve mezhebî, siyasî faaliyetlerde bulunma konusunda gizliliği bir ilke edindiler ve mezheplerini, mezhep görüşlerini tarih boyunca saklamaya çalıştılar. Bu da onlar aleyhinde menfi kuşku oluşmasına neden oldu. Bu yüzden de tarih boyunca Nusayrîler üzerinde genellikle siyasî ve dinî-mezhebî baskılar yoğunlaşmıştır (Sinanoğlu, 1997, s. 22). Aynı zamanda kendileri de tarihte sürekli olarak İslâm'a ve Müslümanlara düşmanlık yapan yabancılara ve onların saldırılarına destek vermişlerdir. Bazı kereler Moğollara, bazen haçlı ordularına, çağımızda da Fransız mandası hükümrânlığına boyun eğmişler ve böylece Karmatiler, Bâtinîler ve Babekîler gibi yıkıcı grupların yolunu tutmuşlardır (Abdulhamid, 1995, s. 331).

Nusayrîlerin tarihte bu şekildeki yıkıcı faaliyetlerde bulunmaları, onların mezhebî teşekkülünde de etkili olmuş, mezheplerinin İslâm'a karşı faaliyet gösteren din ve fırkaların düşüncelerini almasına ve değişik düşünceleri bir araya toplamasına neden olmuştur. Bu nedenle de birçok bâtil düşüncenin karışımı haline gelen Nusayrîliği, eğilimli buldukları Şii'ler de ağır bir şekilde eleştirmektedirler. Örneğin Nevbahtî Nusayrîliğin de içinde bulunduğu bu tür fırkalar hakkında şunları belirtmektedir: "Bunlar, Şii'liğe intisap edenlerden, aşırılığa sapanlardan tutun da Hürremdinilik, Mazdekilik ve Zındıklığa bağlananlardır ve bu aşırı grupların hepsinin neticesi dehrîliğe (materyalizm) varır." (Abdulhamid, 1995, s. 332).

Nusayrîliğin aşırı fikirlere sapan bir mezhep olarak teşekkülü, buraya kadar açıkladığımız durum çerçevesinde gelişmiştir. Bununla beraber, fırkanın kurucularının ileri

sürdükleri görüşler de onların aşırılığa zaten baştan beri meyilli olduğunu ortaya koymaktadır (Öz, 1999, s. 183).

İşte bu çerçevede mezhepleşen Nusayrîlik, kendi görüş ve ibadet şekillerini de zamanla oluşturup diğer mezhep, fırka ve dinî gruplardan biri haline geldi. Mezhebin kuruluşu bu şekilde ortaya koyduktan sonra, tarihsel gelişiminden de bahsetmek gerekir. Tarihsel gelişimini, kuruluşundan itibaren şahısların katkılarını zikrederek ele almaya çalışacağız.

Mezhep, İbn Nusayr'ın faaliyetleri çerçevesinde oluşmuştur. Şîa kaynaklarında mevcut bilgilere göre İbn Nusayr, İsnâşa'riye imamlarından olan Ali en-Nakî (214-254/829-868), Hasan el-Askerî (230-260/845-874) ve Muhammed Mehdi (255-869/...) zamanlarında yaşamış ve 270/883-884 yılında ölmüştür. (Hatib, 1984: 323) Ali en-Nakî'nin devrinde onun ilahlılığını, kendisinin de onun tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu ileri sürdüğü, guluv ve tenâsühe yöneldiği, haramları helâl saydığı nakledilmektedir (el-Kummî, 1963, s. 100-101; en-Nebahti, 1931, s. 93-94; Öz, 1999, s. 181). Massignon'a göre İbn Nusayr, on birinci İmam Hasan el-Askerî'ye iltihak etmiş ve oğlu Muhammed bin Hasan'ı mehdi olarak kabul etmiştir (Massignon, 1998, s. 368). O, daha çok Hasan el-Askerî'ye "ansar" ve "ashab" olmuş, daha sonra onun öğretilerinden saparak aşırı fikirlere sahip bir cemaat kurmaya başlamıştır. Bunu yaparken de İmam el-Askerî'nin bâbı, kendisinden sonraki hücceti, onun ilminin varisi, el-Askerî'den sonraki mercii olduğunu ve M. Mehdi'den sonra bâblık makamının artık kendisinde kaldığını iddia etmiştir (el-Fil, 1990, s. 23; Öz, 1999, s. 182; eş-Şek'a, 1987, s. 281). Önceleri Nusayrî iken sonraları Müsevî ve Hristiyan olan Süleyman Efendi, *Kitâbu'l-Mecmû'a* dayanarak İbn Nusayr'ın Hasan el-Askerinin bâbı (el-Adenî, 1862, s. 15); Galib et-Tavîl ise bâbların sonuncusu olarak zikretmişlerdir (et-Tavîl, 2000, s. 153).

Kaynaklarda O'nun, Hûzistan bölgesi Farslılarından olduğu belirtilmekte, (el-Fil, 1990, s. 22) haramları helâl saydığından, livatayı tevazu göstergesi güzel bir iş olarak gördüğünden, tenâsühu (ruh göçü) ve hulûl görüşünü savunduğundan ve imamları ilâh kabul ettiğinden bahsedilmektedir; Hatib, 1984, s. 324; el-Kummî, 1963, s. 100-101; en-Nebahti, 1931, s. 78; Şehristânî, t.y., s. 188).

Nusayrîliğin aşırı fikirlere sapması ve hem Ehl-i sünnet, hem de mutedil Şîa tarafından ağır tenkitlere maruz kalmasına en büyük etkisi olan şahıs, İbn Nusayr'dır. Bu şahıs, kurduğu mezhebin temellerini, Müslümanların sapkınlık olarak niteledikleri görüşler ile atmış ve bu nedenle Nusayrîliğin aşırılığa (guluv) sapan bir grup olmasının en önemli sorumlusu olmuştur.

Çağımız Nusayrî yazarlarından Tavîl, Nusayrî isminin yerine Alevî ismini kullanır. O, Nusayrîleri Şîa'nın bir parçası olarak gördüğünden dolayı Alevîlerin ortaya çıkışını Şîa'nın da iddia ettiği gibi peygamberimizin hayatta olduğu döneme kadar geri götürür. O'na göre Alevîlerin bir mezhep olarak teşekkülü on ikinci imamın vefatından

sonra olmuştur. Çünkü Aleviler, imamlardan sonra bâb'ı merci edinmişler, ancak bu konuda anlayamadıkları için üç ana gruba ayrılmışlardır. Tavîl gurupları şöyle sıralar:

1- Seyyid Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr'ı 'bâb' olarak kabul edenler.

2- 'Ahmer' lakablı Ebu Yakub İshak en-Neha'î'yi 'bâb' olarak kabul edenler. Bu gurup İshakiyye adıyla anılmaktadır.

3- Ne İbn Nusayr'a ne de İshak el-Ahmer'e bağlanmayanlar. Bunlar hiç bir 'bâb'a bağlanmadan Cafer es-Sadık'ın kitaplarıyla yetindiler. Bu grup 'Caferiyye' adını aldı (et-Tavîl, 2000, s. 156).

Tavîl, Suriye Alevilerinin ortaya çıkışını ise şöyle aktarmaktadır: " Ebu Ubeyde, Baalbek ve Humus'u fethedince yardım istedi. Irak'tan Halid b. Velid, Mısırdan Amr b. As, Medineden de Gadir Humm biatına katılmış Ensar'dan dört yüz elli mücahidi aşkın bir alevî topluluğu yardıma yetiştirdi. Bu son yardım gelince ordu kısmen başarılı olabildi. Bu küçük kuvvete 'nusayra'(küçük yardım) denildi. Cihadın kurallarından biri de fethedilen toprakların fetheden orduya verilmesiydi. Nusayra gurubunun aldığı topraklara önce Nusayra Dağı denildi, sonra da bu ad Lübnan' dan Antakya'ya dek Nusayrilerin yaşadığı dağların özel adı oldu. Bu olay, hicretin 14. yılında Cebele b. Eyhem'in Cebele kentini kurup terk ettiği yıl gerçekleşmiştir. Alevilerin ortaya çıkışı işte böyle oldu." (et-Tavîl, 2000, s. 81-82).

Tavîl'e göre "Nusayrî" kelimesi ise daha sonra ortaya çıkmıştır: Sünnilerin özellikle Sultan Selim'in baskıları karşısında Aleviler, Nusayra dağlarında uzletli bir hayata çekilmek zorunda kaldılar. Bu sebeple çöküşün ve cehaletin en alt derecesine indiler. Sonunda eskiden burada yaşayan Alevilere benzer bir tarafları kalmadı. Gerçek Aleviler de ortadan kaldırıldığı için sonradan gelen insanlar bunlar hakkında bilgi sahibi olmadılar. Bu kimselere Nusayra Dağında yaşadıkları için 'Nusayrî' adı verildi. Bunların Putperest ve Sâbiilere benzer birtakım davranışlar sergilemelerinden dolayı onların bir uzantısı olarak düşündüler. Nusayrî isminin İbn Nusayr'a nisbetle kullanıldığını ileri sürenler oldu. Hâlbuki bu ad daha sonra türetilmiştir (et-Tavîl, 2000, s. 282).

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki, İbn Nusayr, mezhebini kurmaya başlarken veya düşüncelerini ileri sürmeye çalışırken, zamanındaki Ehl-i beyt büyüklerinin şöhret ve nüfuzundan faydalanmaya çalışmıştır. Böyle yapmakla da hem aşırılığa kaçmayan Şiiilerin, hem de bu düşüncelere kapılarını kapatan İslâmî fırkaların tenkidine maruz kaldılar. İbn Nusayr'ın, aşırı görüşlere sahip olması, onun etrafında birçok şüphenin oluşmasına ve Nusayrîlerin tarihi süreç içerisinde değişik tepki ve baskılara maruz kalmalarına neden olmuştur. Bu baskılar da onların faaliyetlerini gizlilik prensibine göre sürdürmelerine neden olmuştur.

İbn Nusayr'ın ölümünden sonra Nusayrîyye'nin başına Muhammed b. Cündeb (v. III/IX. asır), geçti. Mustafa Şek'a ise İbn Nusayr'dan sonra fırkanın başına Abdullah

b. Muhammed b. Cennan el-Cünbülânî'nin geçtiğini belirtir (eş-Şek'a, 1987, s. 281) Kaynaklarda bu zatın Fars beldelerinden birine mensup olduğundan başka bir bilgi yer almamaktadır (el-Fil, 1990, s. 24). Ondan sonra da mezhebin başına Ebû Muhammed el-Cünbülânî (v. 287/900) geçti. Cünbülânî, Nusayrîye arasında sûfi bir tarikat olan "Cünbülânîye" tarikatını kurdu (Öz, 1999, s. 182; eş-Şek'a, 1987, s. 281; et-Tavil, 2000, s. 153). O zamana dek siyasî ve itikadî görüşler ileri süren Nusayrîler, Cünbülânî ile beraber, görüşlerine tasavvufî bir boyut kazandırarak taraftarlarını arttırmaya gayret göstermişlerdir. Nitekim bu yolla yaptıkları telkinler sonucu, Mısır seyahati esnasında Cünbülânî, Hüseyin b. Hamdan el-Hasibî (v. 358/969)'yi tarikatına celbetmeye muvafak oldu. Cünbülânî'nin ölümünden sonra İsmâîlîlerle Nusayrîler birleştirilmeye çalışılsa da bu konuda başarılı olunamadı. Aksine ayrılık daha da büyüdü (et-Tavil, 2000, s. 153; Üzüm, 2007, s. 271).

Halm, Cünbülânî hakkında şu bilgileri vermektedir: "Cünbülânî, Fars bölgesinden Cünbülâ (Kûfe ile Vasit arasında yer alır) şehriden göç etmiştir. Büyük bir ihtimalle nevrûz ve mihrican gibi bir takım İran geleneklerinin Nusayrîliğe geçişinde Cünbülânî'nin rol oynadığı kabul edilmektedir (Halm, 1960, s. 146). Cünbülânî'den önce İbn Nusayr ve İbn Cündeb'in ve kendisinden sonra el-Hasibî'nin de Farslı olması, bu fırkanın Fars âdetlerine açık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Onun ölümünden sonra da Hasibî (ö: 346 veya 358/957 veya 969), fırkanın dinî lideri oldu (el-Fil, 1990, s. 25-26; Galib, t.y., s. 272; Massignon, 1998, s. 368; eş-Şek'a, 1987, s. 282). Asıl adı, Zeynüddin Ebu Abdillâh el-Hüseyin b. Ali b. el-Hüseyin b. Hamdan el-Hasibî'dir (el-Adenî, 1862, s. 16-17; Hatib, 1984, s. 326; el-Fil, 1990, s. 25; Galib, t.y., s. 272; et-Tavil, 2000, s. 153; Öz, 1999, s. 182). Mehmet Turan, onun aslen İran'lı olduğunu ileri sürüyor (Turan, 1996, s. 6). Hasibî, başta Abbâsî veziri İbnü'l-Furat olmak üzere Büveyh ve Hamdan oğulları gibi devletlerden destek alarak faaliyetlerini yürütmüş, bundan dolayı da onun zamanında fırka büyük bir gelişme göstermiştir (Hatib, 1984, s. 326; Öz, 1999, s. 182-183; et-Tavil, 2000, s. 155-195, 197; eş-Şek'a, 1987, s. 283).

Tenâsüh gibi bazı bâtil inanışları savunan Hasibî, uzun süren hayatı, zekâsı ve mezhebi geliştirme çabalarıyla Nusayrîliğe damgasını vuran en önemli kişidir. Bu sebeple mezhep mensupları onu, "Şeyhu'd-Dîn" lakabıyla tanırlar. Halep'te ölen Hasibî'nin kabri halen oradadır ve "Şeyh Yabrâk Türbesi" olarak bilinmektedir. (el-Fil, 1990: 26; eş-Şek'a, 1987: 282; Hatib, 1984: 327-328; Öz, 1999: 182-183)

Hasibî'nin Nusayrî mezhebi içinde oldukça önemli bir konumu vardır. O, mezhebin esaslarını açıklayan (şârih), mezhebin temelini oturtan (mürsih), Nusayrî akidesine son şeklini veren, Nusayrîlerin namaz, dua gibi ibadetlerini ve dinî törenlerini nihai şekle kavuşturan zattir (el-Fil, 1990, s. 26-27). Mezhebi, hiyerarşik bir yapıya sokmuş ve baskılardan dolayı mezhep üyelerinin birbirlerini tanıması için AMS (Ali-Muhammed-Selman) sembolünü geliştirmiştir (Sinanoğlu, 1997, s. 37).

Bu dönemde Abbasilerin zayıflaması ve Nusayrileri destekleyen Hamdanilerin hâkim olmasıyla Nusayrîlik Irak, Fars ve Ehaz'da yayılma fırsatı bulmuştur (Osman, 1985, s. 160; Öz, 1999, s. 183). Nusayriliğin yayılmasına ve hakim unsurlar nezdinde desteklenmesinde önemli etki ve katkıları bulunan Hasibî, bu yüzden mezhebe damgasını vuran en önemli kişi olarak gösterilmektedir (et-Tavîl, 2000, s. 154; Türkel, 2001, s. 2).

Hasibî'nin fırka için bu derece önemli bir şahsiyet olduğunu gösteren bir delil de şudur: Fırkanın bütün sülûk isnadları Hasibî'den başlayıp aradaki halkaları teşkil eden Muhammed bin Cündeb ve Cünbûlanî vasıtasıyla İbn Nusayr'a varmaktadır (Massignon, 1998, s. 368).

Nusayrîlik, el-Hasibî zamanında Fırat'ın ötesine, Suriye ve diğer komşu bölgelere yayıldığı gibi, mezhebin fikirleri özellikle el-Hasibî'nin talebeleri ile devam ettirilmiş, kitapları mezhebin temel kitapları haline gelmiştir. Mesela onaltı süreden oluşan *Kitâbu'l-Mecmû'u*, Nusayrîyye'nin kutsal kitabı kabul edilir (Fıglalı, 2008, s. 144; Sinanoğlu, 1997, s. 22-23).

Hasibî'den sonra talebesi Muhammed b. Ali el-Cillî (v. 384/994), mezhebin başına geçti. Cillî, Antakya yakınındaki Cilliya'dandır (el-Fil, 1990, s. 27; Hatib, 1984, s. 328; Massignon, 1998, s. 368; eş-Şek'a, 1987, s. 283).

Cillî'den sonra da Şeyh Muhammed et-Taberânî (v. 426/1034-5) diye meşhur olan Ebu Saîd el-Meymûn Sürûr b. Kasım et-Taberânî fırkanın liderliğini üstlendi (el-Fil, 1990, s. 27; et-Tavîl, 2000, s. 156). Taberânî, muhaliflerinin baskısıyla 423/1032 yılında Haleb'i terk edip Lazkiye'ye yerleşti ve orada Hilaloğullarının yardımıyla kendilerine karşı mücadele veren İshakiyye fırkasını bozguna uğratarak fırkanın güvende olmasını sağladı (Massignon, 1998, s. 368; et-Tavîl, 2000, s. 157). Bu çevrede bulunan birçok kabile de onlara intisap etti. O'nun çalışmaları yazılı Nusayrî geleneğinin önemli bir kısmını oluşturur (el-Bedevisi, 1973, s. 431-432). Taberânî, mezhebin en üretken yazarlarından olmasının yanı sıra bu fırkanın son şeyhiydi. Ondan sonra fırka ayrılıklara düştü ve her şeyh kendi yöresinde bağımsız olarak şeyhliğini sürdürdü. Mezarı sınırdan uzak olmayan eş-Şa'rânî mescidinin içindedir (el-Fil, 1990, s. 27-28; Halm, 1960, s. 146; Hatib, 1984, s. 328; et-Tavîl, 2000, s. 158).

Zamanındaki olaylara bakılırsa Taberânî hakkında şu değerlendirmeyi yapmak mümkündür: Onun önemli derecede birçok eser yazması ve hasımlarıyla sürekli olarak münazaralarda bulunması, Nusayrî inancının gelişmesine ve sistemleşmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca fikhî eserler kaleme alması ve Nusayrîlerin şehadet kelimesi içerisinde "Meymunî fikhındanım" (el-Mecmû, en-Nisbe, Bakura) şeklindeki ifadelere, onun fırkanın fakihî olarak kabul edildiğini göstermektedir. Buradaki Meymunî, Taberânî'nin ismidir.

Bu bahsettiğimiz şahsiyetlerin dışında hakkında fazla malumat olmayan “Risaletu Kibriyye” müellifi Hâtîm Tavbanî (v. 700/1300), Hasan Acrûd (v. 836/1432), Antakya civarında Kameriyye'nin lideri ve şair Muhammed b. Yunus Kilâzî (v. 1011/1602), Ali Mahusî, Nâsır Nasyafî ve Yûsuf Ubaydî gibi şahıslar da mezhebin oluşumunda büyük roller üstlenmişlerdir (Massignon, 1998, s. 368-369; Osman, 1985, s. 147-149, 154-155).

XII. Asırdan itibaren Nusayrîlerin siyâsî tarihî genellikle dış baskı (Haçlı seferleri ve Sultan Baybars'ın Nusayrî memleketlerini camilerle doldurması) ve gerek aşiretlerin kendi aralarında gerekse İsmaililere karşı cereyan eden dahili mücadeleden ibarettir. Haçlı seferleri sırasında Sultan Baybars (v. 676/1277) Nusayrîlerin yaşadıkları memleketleri camilerle doldurmuştu (Massignon, 1998, s. 366). Haçlılar, miladî XII. Asırda Nusayrîlerin yaşadığı bölgelerin bir kısmını ele geçirdiler. Normonlar, Lazkiye'yi ve Cebel-i Ensariyye'nin kuzey taraflarını hâkimiyetleri altına aldılar. 1132 ve 1133 yıllarında da Nizârî İsmailîleri, Nusayrîlere ait birçok bölgeyi ele geçirdiler. Bundan sonra uzun yıllar süren Nusayrî-İsmailî mücadelesi ortaya çıktı (Türkel, 2001, s. 3).

Selahattin Eyyûbî'nin, Lazkiye ve civarını Haçlılardan alması üzerine bu sefer Nusayrîler, Eyyubîler'in hâkimiyeti altına girdiler. Selahattin, burada hâkim olduğu süre içerisinde, Nusayrîlerin ihtida bulması için fırkaya yönelik birtakım ıslah hareketlerine başladı ve onların yaşadıkları yerlerde camiler inşa ettirdi.

Yavuz Sultan Selim zamanında da Nusayrîlerin ıslah edilmesi için bir takım çalışmalar yapıldı ve bu amaçla birçok mescit inşa edildi. Daha sonra Osmanlı idaresinde yaşayan mezhep mensupları, bir ara Osmanlı'ya karşı ayaklandılar, fakat bu ayaklanma bastırıldı (Fıçlalı, 2008, s. 365-367).

Sultan Abdulhamid devrinde de onların yaşadıkları yerlerde mescitler inşa edildi ve buralara imamlar tayin edildi. Onların Müslüman oldukları resmen kabul edildi. Daha sonra Nusayrîlerin yaşadıkları bölge Fransızların egemenliğine girdi ve bundan sonra “Alevîlik” adıyla anılmaya başlandılar. 1920'de Fransızlar tarafından burada Alevî otonom bölgesi kuruldu. Burası 1924 yılında bir Fransız başkanlığında devlet haline geldi. 1930 Lazkiye Devleti adını alan bölge, 1936'da Suriye Devleti'nin bir parçası haline geldi (el-Bedevisi, 1973, s. 498-499; Hatib, 1984, s. 337).

Tarihî serüvenlerinden anlaşıldığı gibi, Nusayrîler sürekli olarak farklı grupların hâkimiyetinde bulunmuşlardır. Genellikle Ehl-i sünnet'e yakın veya bizzat Sünnî olan yönetimlerle araları iyi olmamasına rağmen, diğer gruplarla zaman zaman iyi ilişkiler içerisinde bulunmuşlardır. Bu durum onların Ehl-i sünnet'ten uzak bir yapılanma içinde şekillenmelerine, Müslümanlarla iyi ilişkiler kuramamalarına, çeşitli fikirlerin etkisinde kalmalarına ve birbirine zıt bir takım görüş ve inançları aynı potada eritip kendilerine mal etmelerine neden olmuştur.

Nusayrilik'te İnanç Esasları

Nusayriliğe ait bazı inançları açıklamadan önce onların iman esaslarına genel yaklaşımına kısaca değinmek istiyoruz. Nusayriler, inanç sistemini bâtinî tevil esasına göre şekillendirmişlerdir. Bu sebepten dolayı İslâm dininin ortaya koyduğundan farklı bir inanç sistemine sahiptirler.

Nusayrilik, Allah inancını İslâm'dan almakla beraber, İslâm'ın net ve açık olan tevhid inancını hulûl ve Hz. Ali'nin ulûhiyeti bağlamında yorumlayarak değiştirmiştir. Bu nedenle Nusayrilikteki Allah inancı, Hz. Ali'nin tanrı oluşu akidesine ve AMS (Ali-Muhammed-Selman) sembolüne dayanmaktadır. Hatta Sehîr Muhammed Ali el-Fil ve Osman Haşim, Nusayrî inancının ayırıcı alametinin Hz. Ali'nin ulûhiyeti düşüncesi olduğunu belirtmişlerdir (el-Bedevi, 1973, s. 488; el-Fil, 1990, s. 46; Hatib, 1984, s. 341; Osman, 1985, s. 44; Öz, 1999, s. 187).

Kısaca belirtirsek, Nusayriler, ulûhiyet inancını şöyle şekillendirmişlerdir: Allah, mâhiyeti ve keyfiyeti bilinmeyen bir varlıktır. Soyut bir varlığın görünmesi, tanınması ve bilinmesi mümkün olmadığından Allah, ilk yaratılıştan Ali b. Ebî Tâlib'e kadar yedi devre içerisinde çeşitli peygamberlere hulûl ederek insanlara kendisini tanıtmak ve emirlerini bildirmek istemiştir. En son olarak da Hz. Ali'ye hulûl etmiştir. Manâ olan Ali, ilâh olup kendisine Hz. Muhammed'i hicap, Selmân'ı da bâb kılmıştır. Ali, hicapta gizlenmiş, bâb vasıtasıyla kendisini tanıtmıştır (el-Bedevi, 1973, s. 475-476, 488; Galib, t.y., s. 19-20; Sinanoğlu, 1997, s. 51). Müntecebu'l-Âni, bu inancı şu şekilde şîre dökmüştür:

*Şehadet ederim ki gizli ve saçları dökülmüş olan Ali'den başka ilâh yoktur
Emin ve sadık olan Muhammed onun hicâbıdır
Sağlam kuvvet sahibi olan Selman O'na giden yoldur.* (el-Bedevi, 1973, s. 446-447)

Bâtinî teville en müsait konulardan biri olan melek inancı da Nusayriler tarafından bir takım yorumlarla zâhirî anlamından uzak bir formda şekillendirilmiştir. Onlar, reenkar-nasyona inandıklarından dolayı melek inançlarını bu çerçevede değerlendirmişlerdir. Onlara göre Nusayrî inançlarını benimseyenler sonunda melekleşir ve yıldızlara yükselirler. Bu inancı benimsemeyenler ise derecesine göre hayvan veya cansız şeyler suretinde yeniden dünyaya gelirler (el-Adenî, 1876, s. 5, 6, 21, 108; Osman, 1985, s. 46; Sinanoğlu, 1997, s. 46-47).

Nusayriler, kutsal kitapları kabul etmekle birlikte bu konuda da zorlama tevellere gitmiş (Massignon, 1998, s. 366; Sinanoğlu, 1997, s. 5), Kur'an'ı gerçek manada bâtin ilmine sahip olanların bilebileceğini savunmuşlardır. Kur'an'ın Hz. Osman döneminde 'ali' kelimesinin 'ala' harfi cerrine çevrilerek tahrif edilmesinden dolayı güvenilirliğini yitirdiğini bunun yerine Nusayrilerin inanç esaslarını içeren Hamdan el-Hasîbî'ye ait *Kitabu'l-Mecmû'*un bağlayıcı olduğunu ileri sürmüşlerdir (el-Adenî, 1876, s. 20, 29, 111, 112 vd.). Sinanoğlu, 16 sureden oluşan bu kitabın sadece beş suresinin Hasîbî tarafından kaleme alındığını diğer surelerin daha sonra eklendiğini ileri sürüyor (Sinanoğlu, 1997, s. 19).

Nübüvvet konusunu da şu şekilde formüle etmişlerdir: Nusayrîliğe göre Allah, mahiyeti ve keyfiyeti bilinmeyen bir varlık olduğundan, kendisini tanıtmaması için bazı varlıklara hulûl etmektedir. Allah, hulûl ettiği bu varlıklardan bazılarını kendisi için isim yapmış ve bunları mana'nın anlaşılmasının vesilesi haline getirmiştir. İlahî azametinin manasını telaffuz eden ve bu şekilde manayı bize tanıtan ise peygamberlerdir (Massignon, 1998, s. 336). Nusayrîlere göre Allah, bazı peygamberlere hulûl etmiş, bazılarında tecellî etmiş, bazılarını da kendisi için isim kılmıştır. Allah, Adem, Nûh, Ya'kûb ve Mûsa gibi bazı peygamberlere hulûl ederken, Şit, Yûsuf ve Yuşa' gibi bazı- larını da kendisine isim edinmiştir (el-Bedevî, 1973, s. 475; Massignon, 1998, s. 336; Sinanoğlu, 1997, s. 52-53).

Nusayrîler birbiri ile zıtlık oluşturmalarına rağmen ahiret inancı ile tenâsüh (ruh göçü/ reenkarnasyon) görüşlerini uzlaştırma yoluna gitmişlerdir. Onlara göre ceza ve mükâfat, bu dünyadan başka bir yerde değil, bizzat bu dünyada verilecektir. Bu da ruhların tenâsühü suretiyle mümkündür (el-Adenî, 1876, s. 60; el-Bedevî, 1973, s. 489). Yedili devir sistemine inanan Nusayrîlere göre insan, yedi defa dünyaya gelmektedir. Nusayrî inancını benimseyenler hakikî manada mümindir ve yedi kez iyi insan suretinde (Nusayrî) dünyaya gelir, daha sonra da melekşerek Ali'nin cenneti olan yıldızlara yükselir. Nusayrî inancını benimsemeyenler, kendi mertebesinin aşağısındaki bir değerde bulunan bir insan, hayvan veya bitki şeklinde dünyaya gelerek ve en sonunda da cansız varlıklar haline dönerek cezasını çekecektir. (el-Adenî, 1876, s. 11, 84; el-Bedevî, 1973, s. 489)

Nusayrîlerde her şeyin ezelde takdir edilerek, ezeldeki yazgının dünyada kaza olarak insanların başına geleceği gibi bir kaza-kader inancı bulunmamaktadır. Nusayrîlerdeki kader anlayışı, ezeli ilimden çok, sorumluluk ve iyi ile kötüyü işleme konusundaki özgürlük kavramları etrafında işlenmiştir. Bir taraftan Ali tarafından bazı haramlar konusunda sorumlu kılındıklarına inanan Nusayrîler, diğer bir taraftan dünyada istediklerini seçmede hür olduklarını ileri sürmektedirler (el-Adenî, 1876, s. 60-61; Sinanoğlu, 1997, s. 53-54).

Ali Telakkisi ve AMS Sembolü

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Nusayrîlerde ulûhiyet inancı Hz. Ali'nin ilâh kabul edilmesine dayanmaktadır. Nusayrîler, Ali'nin tanrılığını akli bir formda sunabilmek için şöyle bir açıklama yapma ihtiyacını hissetmişlerdir: Allah, sadece somut bir varlık olmayıp, onun hem görünen (zâhiri), hem de görünmeyen (bâtini) iki yönü vardır. Allah, bâtinî yönden kullar tarafından bilinmez. Kulların kendisini bilip tanıyabilmesi için, kendisini zâhiri yönüyle göstermesi gerekir. Bu nedenle kendisini tanıtmak ve insanlara yardımcı olmak için Hz. Ali'nin şahsında zuhur edip Ali şeklinde varlığını ortaya koymuştur (el-Bedevî, 1973, s. 425, 445; el-Fil, 1990, s. 46-47; Hatib, 1984, s. 342-343; Meşkûr, 1995, s. 503; Osman, 1985, s. 44-45; Şehristânî, t.y., s. 192).

Nusayrilerin kutsallık atfettikleri kitaplarından birinde Ali'nin ilâh oluşu veya Allah'ın, Ali şeklinde tezahürü şöyle anlatılmaktadır:

“- Bizi yaratan kimdir?

- Ali b. Ebi Talib.

- Ali'nin ilâh olduğunu nerden biliriz?

- O, beyan hutbesinde şöyle hitap etmiştir: Ben sırların sırrıyım,...ben rüzgarları harekete geçireyim, taşları yaranım...ben sebeplerin sebebiyim, evvel, âhir, zâhir, ve bâtınım.....

- Rabbimizin marifetine kim çağırıyor?

- Bir hutbesinin sonunda Muhammed şu sözlerle çağırıyor: O (Ali), benim ve sizin rabbinizdir.

- Rab (Ali), nasıl insan şekline girer?

- O, birbirine benzeyenlere benzemez, O, Muhammed'de gizlenir.” (el-Bedevî, 1973, s. 475; Meşkûr, 1995, s. 504-505. Ayrıca bkz. Hatib, 1984, s. 344-345)

Nusayriler, Ali'nin ulûhiyeti hakkında Kur'an'dan birçok delil getirmektedirler. “Gökleri ve yeri yaratan kendilerinin benzerini yaratmaya kâdir olmaz mı? Elbette olur. Çünkü O, yaratan ve bilendir.” (Yasin, 36/18) ayetindeki 'ala' harfi cerrini 'Ali' şeklinde okur ve ayeti şu manada anlarlar: “Şüphesiz ki Ali, gökleri ve yeri yarattığı gibi sizi de yaratmaya gücü yetendir.” Nusayriler, Hz. Osman'ın Kur'an'ın toplanması esnasında tahrife gittiğini, 'Ali' olan kelimeleri 'ala' harfi cerrine çevirdiğini iddia etmektedirler (eş-Şek'a, 1987, s. 292).

Ali'nin ulûhiyeti konusunda Nusayrilerin öne sürdüğü bazı deliller vardır. Bunları şöyle izah etmektedirler: Hz. Ali'nin tevîl ilmini bilmesi, münafıklarla savaşması, cinlerle konuşması, Hayber kalesinin kapısını tek başına söküp çıkarması onda ilâhî bir vasfın ve ilahî bir kuvvetin bulunduğunu gösterir. Zira bütün bunlar, cismanî kuvvetle mümkün değildir. Öyleyse Allah, Ali cisminde zuhur etmiş, onun diliyle emretmiş, eliyle yaratmıştır.” (el-Bedevî, 1973, s. 426; Osman, 1985, s. 45).

AMS sembolü fırkanın ikinci kurucusu olan Hüseyin b. Hamdan tarafından ortaya konmuştur. Sürekli takibat ve cezalara maruz kaldıklarından dolayı bu formülü, kendi taraftarlarının birbirlerini tanımaları için geliştirmiştir (Sinanoğlu, 1997, s. 37). Bu sembolün açılışını *Bâkuratu's-Süleymâniyye*'nin el-Mecmû' kısmında görmek mümkündür: “Ali'nin 'ayn'ın sırrıyla, Muhammed'in 'mim'in sırrıyla, Salsal'in (Selman) 'sin'inin sırrıyla, AMS sırrıyla...” (el-Adenî, 1876)

Bu sembolün birinci unsuru A. remziyle ifade edilen Ali'dir. Yukarıda da görüldüğü üzere Nusayrilerce Ali ilâh olarak kabul edilmektedir. AMS'nin ikinci unsuru M. remziyle ifade edilen Muhammed'dir. Ali, Muhammed'i kendi nurundan yaratmıştır.

Muhammed, Ali'nin kendisinde gizlendiği 'hicâb'ıdır. AMS'nin üçüncü unsuru S. remziyle ifade edilen ve 'bâb'olan Selman'dır. Selman, yerin ve göğün yaratıcısı, nâtik olan bâb'dır. Allah'a ancak onunla ulaşılır ve Allah'ın huzuruna ancak ondan girilir (Hatib, 1984, s. 362).

AMS, mezhebin bir sırrıdır ve bu sır Hıristiyanlıktaki "Baba-Oğul-Ruhu'l-Kuds" sistemiyle açıklanır (Fiğlalı, 2008, s. 371). Bu üç zatı son derece takdis ediyorlar. Onlar beşer suretinde görünmekle beraber gerçekte, bâtında ilahtırlar, mukaddes birer rab'dırlar. Aynı zamanda birer yaratıcıdırlar. Bu zatların kâinattaki karşılıkları ise şöyledir: Muhammed güneştir, bunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Fakat Ali ve Selman hakkında mezhepler arası ihtilaf vardır. Bu ihtilafı göre Ali, güneş, ay, sema, şafak veya havadır. Selman da ay veya semadır (el-Fil, 1990, s. 54).

AMS inancının temelinde Hıristiyan ulûhiyet inancı olduğu gibi Nusayrîlerin imamı tanrı olarak göstermesinin temelinde de sultan ve hükümdarı tanrının yeryüzündeki gölgesi sayan inanç ve âdetler bulunmuş olsa gerektir.

Nusayrîler bu inançlarını da âdeta şehadet kelimesinin alternatifi olarak şöyle ifade etmişlerdir (el-Mecmû', en-Nisbe): "Şakakları seyrek ve saçı olmayan Ma'bûd Ali b. Ebî Tâlib'den başka ilâh olmadığına, Seyyid Muhammed el-Mahmûd'dan başka perde olmadığına ve Maksûd Seyyid Selmân el-Fârisî'den başka bâb olmadığına şehâdet ederim." (el-Adenî, 1876)

Tenâsüh (Ruh Göçü) Telakkîsi

Nusayrîliği diğer İslâmî fırkalardan ayıran temel inanç esaslarından biri de tenâsüh inancıdır. Zira fırka, ruhların tenâsühüne inanmaktadır. Nusayrîler, diriliş, kıyamet, hesap ve ceza ile ilgili yaygın anlayışa alternatif olarak tenâsühe yönelmiştir (el-Fil, 1990, s. 76; Hatib, 1984, s. 355, 357). Nusayrîlikteki tenâsüh inancı İslâm'dan önceki Fars, Hind, Yunan, ve Budizm gibi din ve kültürlerden kalma bir düşünce olarak değerlendirilir (Hatib, 1984, s. 359).

Tenâsüh hakkındaki Nusayrî anlayışı özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

Ruh, ölümlerle beraber cesetten ayrıldıktan sonra başka bir elbise giyer. Buna göre Nusayrî olan bir mümin, yıldızlar arasındaki yerini almadan önce, yedi kere değişim geçirir. Bu dünyadaki cesetten sıyrılmak için mertebe ve dereceleri geçtikten sonra bir yıldız olarak yıldızlar arasındaki yerini alır. Eğer insan, daha önceki yaşadığı hayatta şerîr ve kötü ise, günahlarından kurtuluncaya kadar Hıristiyan veya Müslüman olarak dünyaya gelir. Yine şerli insanların ruhları, eti yenmeyen hayvanlara da hulûl eder. İnsan, hem iyilik, hem de kötülük sahibi ise, Nusayrî olmayan bir grupta insan suretinde dünyaya gelir (el-Adenî, 1876, s. 81; el-Bedevî, 1973, s. 489; el-Fil, 1990, s. 76-77; Galib, t.y., s. 278; Hatib, 1984, s. 355-356; Öz, 1999, s. 190. Ayrıca bkz. Massignon, 1998, s. 366).

Kendileri Ali'nin ulûhiyetine inanmak ve onun yüceliğinin nimetine ermek şerefine ulaştıklarından dolayı ruhları, hareket yoluyla yıldızlar haline dönüşerek nurlar âlemine yükselir. Nusayrî olmayanların ruhları ise, hayvan cesetlerine girer (el-Bedevî, 1973, s. 485-489; Hatib, 1984, s. 355-359; el-Fil, 1990, s. 78-79).

Çağımızdaki Nusayrî yazarlardan Osman Haşim, tenâsüh görüşünü reddetmek bir tarafa, birçok Ehl-i sünnet ulemasının tenâsühü kabul ettiğini ileri sürmüş ve böylece bu inançlarına destek bulma çabası içine girmiştir (Osman, 1985, s. 72-74).

Hulûl ve İttihat Görüşü

Ulûhiyetin zat ile sıfatlar arasında cüzlere ayrılmasına ve ayrılmış olan "lahûti" cüz'ün ilâhî zattan başka olan "nasûti" bedene girip onun şahsında zuhur etmesi şeklinde tarif edilen (İ. Abdulhamid, 1994, s. 350) hulûl inancı, Nusayriliğin ulûhiyet anlayışının bir parçasıdır. Hatta bu inanç, mezhebin dayandığı ve diğer inançlarının etrafında dolaştığı en önemli esaslarından biridir (el-Fil, 1990, s. 67).

Diğer aşırı Şîî gruplar (gulât) gibi, Nusayrilikte de hulûl ve tenâsüh yoluyla bazen imamlar için ilahlık iddiasında bulunulmuştur (Abdulhamid, 1994, s. 350). Bu düşünceler, onların Müslüman olmadan önceki din ve kültürlerden şuur altında kalan ve sonra İslâmî forma aktarılan halinden ibarettir ve bu hususta genellikle Yahudilik, Hıristiyanlık, Budizm ve Zerdüştlük gibi dinlerden etkilenilmiştir (el-Fil, 1990, s. 66).

Nusayrilikte de hulûl ve ittihat, önemli bir niteliğe sahiptir. Buna göre Allah, Hz. Âdem'den itibaren bazı büyük peygamberlere hulûl etmiş, son olarak da Ali'de cisimleşmiştir (el-Fil, 1990, s. 67; Sinanoğlu, 1997, s. 42). Bu hulûlün yedi mertebesi vardır: Ulûhiyet sırasıyla Şit'te, Sam'da, İsmail'de, Harun'da, Şem'un'da, son olarak da Ali'de kendini göstermiştir. Bu nedenle Hz. Ali, zâhirde imam olarak görünse de bâtin ilahtır.

Takiyye Telakkîsi

Nusayrîlerin özel inançlarından birisi de belki de en güçlüsü takiyyedir (Üzüm, 2000, s. 185-186). Bir tehlike karşısında kişinin gerçekte benimsediği görüş ve kanaatin aksini izhar etmesi anlamına gelen takiyye ile Nusayrîler, hem kendi inançlarının başkaları tarafından bilinmemesini sağlamışlar, hem de değişik baskılar altında kalan mensupları ile özellikle de mezhep büyüklerini korumuşlardır (Hatib, 1984, s. 385, 387; Öz, 1999, s. 191). Dr. Kais Firro, bu hususu şöyle özetlemektedir: "Memlûklü'lerden beri bütün hâkim devlet otoritelerince marjinalleştirilen ve hatta takibata uğrayan Nusayrîler, merkezlerden uzak bölgelerde yaşamışlar ve dıştan hâkim resmi dine bağlılıklarını göstermelerine rağmen, kendi dinî inançlarını koruyarak geliştirmek suretiyle Şîî takiyye prensibine uymuşlardır." (Firro, 1999, s. 209).

Şu ana kadar inançlarını özetlemeye çalıştığımız Nusayrîler, aslında inançlarını son derece gizli tutarlar. Öğretiler, uzun bir üyeliğe kabul süreci içinde öğretilir. Bu süreç, ancak uygun görülen 19 yaşına basmış erkekler için başlar. Nusayrîler, mezhep sırlarını,

başkalarına açacakları korkusuyla kadınlara öğretmedikleri gibi, kadınları ayinlere de kabul etmezler.

Nusayrîler, inanç esaslarını gizleme şartından dolayı diğer gruplar arasından onlardan biriymiş gibi görünürler. Müslümanların arasına girdiklerinde oruç tuttuklarına, namaz kıldıklarına yemin ederler. Müslümanlarla mescide gittikleri zaman namazda bir şey okumadan eğilip kalkarlar. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'a küfrederekler. Bu davranışlarının gerekçesi, kendilerini beden, diğer insanları da elbise şeklinde düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. İnsan her hangi bir elbiseyi giydiğinde ona zarar vermez. Kim böyle davranmazsa delidir. Çünkü sokakta çıplak gezmek akıllının yapacağı iş değildir (el-Adenî, 1876, s. 82).

Nusayrîlerin bu gizlilik anlayışı yüzünden Nusayrî inancını ihtiva eden eserler asırlarca gizli kalmış, inanç esaslarını açıklama cesaretini gösteren bazı kimseler, müessir cezalara çarptırılmışlardır. Adanalı Süleyman Efendî'nin *el-Bâkûretü's-Süleymaniyye* adlı eserini yazıp neşrettikten sonra 1863 yılında Tarsus'ta öldürülmesi, buna bir misal teşkil etmektedir (Öz, 1999, s. 190). Nitekim Süleyman Efendi, Nusayrî sırlarını kendisine öğreten nakibin şöyle dediğini belirtmiştir: "Kafanın, ellerinin ve ayaklarının parçalanmasını istemiyorsan, bu büyük sırrı açma!" Bu lafızlar, aynı zamanda mezhebin sırlarını öğrettikleri herkese dinî bir törende söylenmektedir. Yani onlar, sırrı açıkladıkları kimseleri, önce etini paramparça edip kanını içeceklerini belirtmek suretiyle çok acı bir ölümle tehdit etmekte, ondan sonra sırlarını bildirmektedirler (el-Adenî, 1876, s. 4-7).

Nusayrîliğin takiyye anlayışı o kadar sıkı bir şekilde sürdürülmüştür ki, İslâm tarihinde onlar hakkında aşırı şüpheler oluşmuş ve onların dini ortadan kaldırmak isteyen mühlidler oldukları ileri sürülmüştür. Nitekim İbn Teymiyye onlar hakkındaki meşhur fetvasında onların müşrik, mühlid, kâfir hatta bunlardan da tehlikeli olduklarını, bunların kestiklerinin yenilemeyeceğini, kadınlarının nikâh edilemeyeceğini, mürted olduklarından dolayı cizye ödeyerek hayat hakkına sahip olamayacaklarını bildirirken (Bu fetvanın metni için bkz. el-Bedevi, 1973, s. 445-456; Osman, 1985, s. 49-59) İzmirli İsmail Hakkı da şunları söylemiştir: "Nusayrîlerin zâhirleri Şiilik, Ehl-i beyt'e bağlılık, Alevîliktir. Fakat bâtınları Allah'a, nebi'ye, emir ve yasaklara, sevap ve ikâba, cennet ve cehenneme itikad etmemektir." (İzmirli, 1981, s. 112).

Bâtınî Tevil

Nusayrîliğin itikadının dayandığı temel öğelerden biri de bâtınî te'vil konusudur. Onlara göre nassların ve şeriatın iki ayrı boyutu vardır. Birincisi zâhir, diğeri de bâtın yönüdür. Sırların ve işlerin bâtınını, şeriatın asıl olan bâtınî tevilini kendilerinden başka kimse bilmemektedir (el-Fil, 1990, s. 85; eş-Şek'a, 1987, s. 318-319).

Nusayrîlere göre Ehl-i beyt, kendilerine her şeyin hakikatini açık bir şekilde gösteren aydınlığın kendilerine verildiği kimselerdir. Diğer insanlara gelince, onlar ancak şeriatın

zâhirine bakarlar ki, asıl olan zâhir değil, bâtındır (el-Fil, 1990, s. 85; eş-Şek'a, 1987, s. 318-319). Bunu delil olarak da Hz. Peygamber'den (s.a.s.), şu hadisi nakletmektedirler: "Ben zâhirle hükmederim. Sırları bilen ise Allah'dır." Bu hadisi şöyle tevîl ederler: "Sırların hakikatini bilen ise Ali'dir. Zira o, gizli durumlar ile bâtin ilmini bilen ilahtır." (el-Fil, 1990, s. 85-86; Şehristanî, t.y., s. 189).

Onlara göre İslâm'ın kemâle erdirildiği ilan edilse (Maide, 5/3) de bazı bilgiler, saklı bırakılmıştır. Özel oluşları dolayısıyla bu güne değin gizli kalmışlardır. Hüküm ve bilgilerin bir kısmı açık, bir kısmı da gizlidir. Bu nedenle bazı sırların gizli olması, İslâm'ın kâmil bir din olmasının hususiyetlerinden biridir. Buna göre gizli olan bu sırları açıklamak, İslâm'a zarar vermekte ve onun mükemmelliğini zedelemektedir. Çünkü Muhammed, müminleri Ali'nin velâyetiyle müjdeleyip İslâm'ı kemale erdirdiyse de diğer şeylerin gizli tutulmasına özen gösterdi (Osman, 1985, s. 149; et-Tavîl, 2000, s. 61).

Bu inançlarının gereği olarak Nusayrîlikte bütün İslâmî şîar ve farızaların önemi yoktur ve hepsi değişik tevillerle zâhirî anlamından çıkarılıp İslâm'a zıt bâtinî anlamlara hamledilmektedir. Buna göre *şehadet*, "Ali'den başka ilâh olmadığına şehadet ederim" ve "Nusayrî dininden, Cüdebi görüşünden, Cünbülânî tarikatından, Hasibî akidesinden, Cillî inancından, Meymunî fikhından olduğuma şehadet ederim" şeklindedir. Namaz, sesle yapılan bir ibadet olup, sadece duadır. Namazın başında «Ali, Muhammed ve Selman»ı yüceltiriz» demek, namazı eda etmek olarak anlaşılır. Oruç, Resulullah'ın babası Abdullah b. Abdulmuttalib'in sessizliğini temsil eder ve aynı zamanda Nusayrî sırlarının gizlenmesi, Ramazan boyunca yemek, içmekten değil de sadece kadınlardan uzak kalmak şeklinde anlaşılır. Zekât, dini öğrenmek ve aktarmak ve her ailenin malî şartlarına göre, şeyhe para vermek zorunda olmasıdır. Hac, şîar ve menasik olarak gördükleri bazı yerlerin ve önemli şahısların türbelerini ziyaret etmektir. Nusayrîlerde ziyaret yerleri çok önemlidir (el-Fil, 1990, s. 87-92; Hatib, 1984, s. 391-392; Massignon, 1998, s. 368; Sinanoğlu, 1997, s. 77-78).

Nusayriliğin İnanç Esaslarının Kökeni

Nusayrîlik İslâmî fırkalar içerisinde en çok şîî eğilime sahip olanlardan etkilenmiştir. Zaten bu fırka da son tahlilde "Gulât-ı Şîâ"dan olan bir fırka olarak değerlendirilmektedir. Nusayrîliğe mensup olan kişilerin Şîîlerle hem mezhebî ve dini inançların benzerliği, hem de etnik köken itibarıyla yakınlığı vardır. Nitekim Massignon, Nusayrîliğin ilk kurucuları hakkında şu malumata dikkat çekmektedir: Nusayrî fırkasının ilk kurucuları Farslı olduğu gibi, onların esas unsurunu Yemenlilerin Hamdan ve Kinda ile Gassan, Bahra ve Tanuh kolları teşkil etmiş olup Tabariye ve Camal-i A'mil'den Halep'e kadar olan yerlerde oturanlar çok eskiden Şîa mezhebini kabul edenlerdir (Massignon, 1998, s. 366). Nusayrîler, aşağıda zikredeceğimiz bayramların dışında Ehl-i beyt, oniki imam ve bâb esaslarını da Şîa'dan almışlardır.

Hız. Ali ile ilgili aşırı görüşler Nusayrîlikten önce de İslâm âleminde ortaya çıkmıştı. Şahsiyeti üzerinde tartışmalar olmakla birlikte başta Abdullah b. Sebe (v. ?), Beyan b. Sem'an (v. 119/737) ve Ebu'l-Hattab el-Esedî (v. 143/760) vb. Hız. Ali'nin uluhiyyeti ve hulûl gibi düşünceleri savunan kişiler mevcuttu. Dolayısıyla İbn Nusayr'ın bunlardan etkilendiği ve bu görüşleri benimseyen bir grubun başına geçtiğini söylemek mümkündür.

AMS (Ali-Muhammed-Selman) inancı ve içkiyi tazim etmeleri Hıristiyanlığın Nusayrîlik üzerindeki etkisini göstermektedir. Onlar, AMS sırrını Hıristiyanlıktaki baba-oğul-kutsal ruh formülü ile açıklıyor ve içkiye büyük bir tazimde bulunuyorlar. Onlara göre şarap ulûhiyetin simgesidir (Fığlalı, 2008, s. 371-373). Hıristiyanlığın Nusayrîlik üzerindeki etkisini gösteren başka bir konu da yukarıda da değindiğimiz gibi onların Hıristiyanlığa ait hemen her bayramı kutlamalarıdır.

Nusayrîlerle Hıristiyanlar arasında bu benzerlik birçok doğulu ve bâtılı bilim adamını, Arapça iştikak kurallarına aykırı olmasına rağmen "Nusayrî" kelimesinin "Nasrânî" kelimesinin bozulmuş ismi taşıdığı (küçültülmüş) olduğu iddiasına sürüklemiştir (Abdulhamid, 1994, s. 345).

Nusayrîlerin güneşe, aya ve yıldızlara değer atfetmeleri ve kutsallaştırmaları Sâbiilikten de etkilendiklerini gösterir. Zira Sâbiiler güneşe, aya ve yıldızlara tapmaktaydılar. Onların bu inançlarının Nusayrîliğe yansması ise AMS inancını açıklarken görmekteyiz. Onlara göre bu zatların kâinattaki karşılıkları şöyledir: Muhammed güneştir, bunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Fakat Ali ve Selman hakkında mezhepler arası ihtilaf vardır. Bu ihtilafı göre Ali, güneş, ay, sema, şafak veya havadır. Selman da ay veya semadır (el-Fil, 1990, s. 54).

İnanışları ve davranışları göz önünde alındığında, Nusayrîliğin bölgedeki eski din ve inanışlardan, totemcilikten Sâbiiliğe, Musevilik, Hıristiyanlık ve iptidâî inanışlardan Müslümanlığa kadar bir dizi inançtan etkilendiği, buralardan aldıkları inançları bağdaştırdıkları ve bunları bâtınlık perdesi ile örttüğü apaçık ortadadır (Fığlalı, 2008, s. 379; Üzüm, 2007, s. 272).

Nusayrîlikte Dini-Örfi Bayramlar

Nusayrîliğin eklektik/bağdaştırmacı bir inanç yapısına sahip olduğunu gösteren bir yanı da mezhepteki bayramlardır. Nusayrîler, kendilerine has örfi bayramlara sahip olmanın yanı sıra her üç semâvî dinden birçok bayramı da kutlarlar. Bu sebeple kısa da olsa onların kutladıkları bayramlara değinmek istiyoruz. Konu inanç esasları kapsamına girmediğinden dolayı ayrı bir başlıkta ele alma gereğini duyduk.

Nusayrîlerin bir yıl içinde kutladıkları bayramlar oldukça fazladır. Bunları dört başlık altında toplamak mümkündür:

1- İslâmî bayramlar,

2- Şîa kaynaklı bayramlar,

3- Diğer dinlerden aldıkları bayramlar,

4- Geleneksel bayramlar (Türk, 2008, s. 120-126. Türk, kitabında Hatay ilimizdeki Nusayrilerce yıl içerisinde kutlanan bayramların oldukça detaylı bir listesini vermiştir.).

Nusayriler, Müslümanlarla beraber Ramazan ve Kurban bayramlarını aynen kutlarlar. Bunun dışında Şîilerle birlikte Gadir (18 Zilhicce: Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi imam tayin ettiğine inanılan gün), Mübâhele (21 Zilhicce: Necranlı Hıristiyanlarla Hz. Peygamber arasındaki lanetleşme olayı, Âl-i İmran suresi 61. ayette geçer), Fıraş (Hz. Peygamber'in hicret esnasında Hz. Ali'yi kendi yatağında yatırması anısına), Nevruz ve Mihricân bayramları ile birçok imamın doğum ve ölüm günlerini bayram olarak kutlarlar (Fığlalı, 2008, s. 379; Sinanoğlu, 1997, s. 59; Türk, 2008, s. 120-132).

Nusayriler, üç semavi dinin bayramlarını kutlasalar da bunların içinde Hıristiyanlığa ait bayramlar daha fazladır. Hıristiyanlığın hemen tüm önemli bayramlarını kutlamaktadırlar (Türk, 2008, s. 135). Yılbaşı (6 Ocak: Hz. İsa'nın doğumu), Kaddas (19 Ocak: Hz. İsa'nın vaftiz edilmesi), Sabataj, Yumurta ya da Paskalya bayramı (30 Mart), Haç bayramı (27 Eylül: Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi), Hz. Meryam'ın doğumu (18 Ekim), Yuhanna bayramı (10 Aralık: Hz. İsa'nın havarilerinden biri), Barbara bayramı (17 Aralık: Hz. Meryem'in hizmetçisi ve aynı zamanda sadık dostu Azize Barbara günü) vb. daha birçok Hıristiyan bayramlarını kutlamaktadırlar. Bunlardan ayrı 'Çıkış Bayramı' adıyla bir bayramları vardır ki, bu bayram Hz. Musa'nın İbranîleri Firavunun zulmünden kurtardığı ve Mısır'dan çıkardığı günün kutlamasıdır (Türk, 2008, s. 121-135).

Sonuç

Mezhep kurucusu İbn Nusayr, Ehl-i beyt imamlarına yaklaşan ve bu nedenle "ashab" ve "ensar" olarak onlara yardım ettiği rivayet edilen bir şahıstır (Abdulhamid, 1994, s. 349). Ancak daha sonra bu imamların hiçbir şekilde kabul etmeyeceği iddialarda bulunmuştur. Öyleyse şu sonuca varıyoruz: İbn Nusayr, belli bir paye elde etmek için imamlara yaklaşmış ve onların ölümünden sonra onların manevî nüfuzunu kullanmış, bu metotla hareket ederek aşırı fikirleri ileri sürmüş birisidir.

Nusayriliğin guluvva sapmasının ve aşırı fikirleri inanç esasları haline getirmesinin birinci sorumlusu İbn Nusayr olduğu gibi, bu mezhebin aşırılığa meyilli bir yapı üzerinde teşekkül etmesinin temellerini atan da bu şahıstır.

Ehl-i beytin nüfuzundan yararlanıp sapkın fikirler ileri sürme âdeti, Hz. Ali'den itibaren görülen bir şeydir. Örneğin, Hz. Ali, ilâh olduğunu iddia eden bir grupla karşılaşmış, onların bu iddiaları karşısında son derece kızmış ve onların yakılmasını emretmiştir

(Galib, 1980, s. 12). Yine İmam Ca'fer b. Muhammed'in ilâh olup kendisinin de onun nebisi olduğunu ve bir çok dinî yükümlülükleri kaldırdığını, bazı farzları sâkıt ettiğini, bazı haramları meşru kıldığını ve imamı tanıyan kişiye artık her şeyin helâl olduğunu iddia eden bir kişinin bu iddiaları İmam Ca'fer'e ulaştığında ona lanet etti, ondan beri olduğunu belirtti, ashabını toplayıp bu durumu onlara anlattı ve bir çok beldeye bu sapık kişiden uzak olduğuna ve lanet getirdiğine dair mektuplar gönderdi (Galib, 1980, s. 13). Bu iki örnek, İbn Nusayr'ın da aslında İmamların nüfuzunu kullanıp sapkın fikirler ileri süren bir şahıs olduğunu göstermektedir. Zira oniki imamdan hiçbiri bu tür iddiaları kabullenecek yapıda değildir. Aksine ümmet, asırlar boyu hepsine saygı ve değer verme konusunda icma etmiştir.

Nusayrî mezhebinin imam ve mensupları, tarih boyunca Müslümanlara ve özellikle de Sünnilere karşı gayr-ı müslim unsurlara yardım etmiş, onların desteğiyle Müslümanlara karşı gizli ve açık faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bundan dolayı da bu topluluk, kendisini ümmetin düşünce ve siyasî yapısının dışında ve uzlette buldu. İçine kapanık bir azınlığın, zulüm veya haksızlığa uğramış olsun veya kendileri zulmetmiş olsun, aşağılık duygusunun acısını hisseden, kendini garip kalmış sayan bir topluluğun hareketi idi onların bu davranışları.

Tarih boyunca İslâm'ın ve Müslümanların varlığına düşman olan yabancılara ve onların saldırılarına daima yardım etmişlerdir. Bunun gerekçesini Tavîl, yapılan baskılara bağlamaktadır: İnsanın doğasında vardır. Yenilenler yenenlerden kurtulmak için en güçlüye sığınırlar. Nasıl ki Abbasiler Şii'lerin baskılarından dolayı Selçuklulara sığındılar. Öyle de Nusayrîler, aşırı Sünni baskıdan kurtulmak amacıyla daha güçlüye sığınmışlardır (et-Tavîl, 2000, s. 227-275).

Bazen Moğollara, Haçlı sürülerine ve Fransız mandasına, bazen de Karmatiler ve Babekiler gibi İslâm toplumundan çıkan aşırı fikirli fırkalarla yakınlaşmış, onlarla fikir alış veriş yapmışlardır (Abdulhamid, 1995, s. 331; Hatib, 1984, s. 331-332). Diğer din ve sapkın mezheplerle yakın ilişki içerisinde buldukları için de onlarla haşır neşir olmuş ve onların birçok düşünce ve inanç esaslarını almış, mezheplerinin esaslarıyla uzlaştıran birleştirmişlerdir. Bu nedenle Nusayrîliğin teşekkülünde birçok din ve mezhebin inanç esaslarının rolü vardır.

Mezhebin ilk dört kurucusu ile mensuplarının birçoğunun Fars olması, Nusayrîliğin ilk kurucuları hakkında Arapların Fars ülkesini fethetmesini hazmetmedikleri için Hz. Ömer'e olan kinlerini Hz. Ali'nin sevgisi perdesiyle harekete geçirip dini tahrif ederek intikam alma duyguları içerisinde oldukları kuşkusuna da neden olmaktadır.

"Ali'nin sevgisi için değil, Ömer'in buğzu için" hareket eden diğer aşırı Şii gruplar gibi, onların da eski Zerdüşti, Mecusî vb. inançları İslâm kılıfı altında halka benimsetme çabasında oldukları bir gerçek olarak kabul edilebilir. Nitekim Nevruz, Mihrican gibi Fars adetlerini dinî bayram ve tören haline getirmişlerdir. Bu nedenle Nusayrîliğin teşekkülünde eski İran din ve inançları ile İran'ın fethi karşısındaki Fars kininin ve inti-

kam duygusunun da etkili olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Nusayrilikte Hz. Ömer iblislerin İblisidir. Ebu Bekir ve Osman da ondan biraz aşağı derecede iblistirler (el-Fil, 1990, s. 8; Osman, 1985, s. 49). Onların, Hz. Ömer'i en büyük İblis diye nitelendirmeleri, bu kinin apaçık göstergesidir. Bu nedenle Hz. Ömer'i öldüren Ebu Lu'lu' ile Hz. Ali'yi öldüren İbn Mülcem'in Farslılardan olması (el-Fil, 1990, s. 8), Hz. Hüseyin'i öldüren Yezid'e lanet okudukları halde, Farslı olan İbn Mülcem'i sevmeleri ve ona lanet okuyanların hataya düştüklerini belirtmeleri garip karşılanmamalıdır.

İnanç esasları ve kutladıkları bayramlar göz önünde bulundurulduğunda Nusayriliğin birçok din ve inançtan etkilendiği ve buralardan birçok esas alarak bağdaştırdığı böylece eklektik bir yapıya kavuştuğu görülmektedir. Ortaya sonradan ortaya çıkan bu görüntü hem İslam dinine hem de diğer dinlere zıtlık teşkil edecek bir boyutta olunca takiyyeyi bir inanç esası olarak kabul emiş ve bu yolla inançlarını gizleme gereksinimini duymuşlardır.

The Formation of Nusayriism and its Basic Tenets

Muhammet Raşit Batur*

During the time of the Prophet Muhammed (PBUH), Muslims resolved their religious and worldly problems through revelation or direct consultation with the Prophet, who was the receiver of revelation. For this reason, there were no conflicts within society causing fractionalization. There was no difference among the Muslims during the time when the majority of his companions were alive because their creed was pure, their intentions sincere, and the effect of the influence of prophethood was still the unifying feature among them. Therefore, apart from different understandings of Islamic Jurisprudence, there was no theological disagreement in acting to divide the Muslims into sects (Topaloğlu, 1993, p. 20).

However, due to the death of the Prophet (PBUH) and his elder Companions, who were the glue holding the Muslims together, in tandem with the expansion of the Islamic world, different religions, sects, ethnicities, and beliefs of other nations were included into the Muslim community (Kutlu, 2008, pp. 50-52; Topaloğlu, 1993, p. 21). As such religious as well as cultural conflicts emerged among Muslims. With the increasing prevalence of intellectual disputes among Muslims, the number of thoughts began to give rise to different denominations and sects of people. Nusayriism is one of these sects, being an extreme trend arising from Shi'ism clashing with both the Caliphate and its authority. Ataturk University Institute of Social Sciences, Department of History of Islamic Sects

The main cause for the wars which took place between ‹Ali and his dissenters was the martyring of ‹Uthman ibn ‹Affan. This event also led the Islamic community into a state of intellectual and political deterioration (Fiğlalı, 2008, s. 76-86; Onat, 1993, s. 26-41). Over time the formation of two major military divisions, Sunniism and Shi'ism, appeared in Islamic society. In terms of the multitude of subjects, the number of members, and the length of time, the clashes between the Ahl al-Sunnah (Sunni) faction and Shi'ite movements have been greater in comparison to those between other denominations and factions (el-Fil, 1990: I, pp. 7-12).

* Ph.D. Candidate, Ataturk University, Department of History of Islamic Sects.
Correspondence: ratur04@hotmail.com, Müftütlük Sitesi, Başkale, Van, Turkey.

Disputes regarding the Caliphate and who would lead the Muslims after the Prophet's death subsequent to 'Uthman being martyred brought wars causing division and fragmentation. Such events became a unique opportunity for those who outwardly appeared to be Muslims, but who still internally held on to their old religion, culture, and beliefs. There were many individuals and divisions in particular who wanted to eliminate the Islamic faith completely, and many of them gathered around the Ahl al-Bayt (family of the Prophet, represented by 'Ali) and tried to exploit their spiritual authority. (Abdulhamid, 1994, pp. 25-26; Watt, 1998, pp. 67-68). Although some of the individuals and sects involved appeared to be Ahl al-Bayt and as defenders of the Islamic faith, their aim was, in reality, either to reform the Islamic faith in accordance with their past beliefs or to present Islam with adoptions of their old beliefs. By doing so, they gave rise to oppositions which led to dissident thoughts and beliefs within the Islamic religion.

There are several sects connected to Shi'ism. One of the most important movements connected to Shi'ism is Nusayrīism. Although the reasons and conditions of its formation are the same as Shi'ism, it also contains ideas from various other religions in an eclectic form.

As a result, it is possible to state that Nusayrīism emerged as a result of two particular trends. First, although at the beginning many individuals may have gathered around the Ahl al-Bayt with good intentions, due to their extreme love and reverence toward the Ahl al-Bayt while at the same time holding views not in-line with Islam or the literature concerning the Ahl al-Bayt, these individuals and groups formed a deviant trend. Secondly, it is a trend created by individuals belonging to different religions of various beliefs whose intention was to take advantage of the conflicts and wars between Muslims since they understood these conflicts to be an opportunity to collect booty and to work toward spoiling, and ultimately destroying, Islam. One of the issues supporting this claim is the fact that this division contains completely opposing principles to the basic beliefs of Islam. As such, Nusayrīism is the result of the blending together of various religions' and cultures' beliefs. For this reason, both Muslims and members of other religions are skeptical about the assessments reached by Nusayrīism. Just like the Ahl al-Sunnah, members of Shi'ism – other than the Gulati Shi'ites – also hold negative evaluations toward them (el-Kummī, 1963, pp. 100-101; en-Nevbahti, 1931, pp. 78-79). Therefore, Shi'ites hold, just as do Sunnis, Nusayrīism to be a deviation.

Nusayrīism was formed through the activities of ibn Nusayr who lived during the times of the imams 'Ali en-Naki (214-254/829-868), Hasan al-Askari (230-260/845-874), and Muhammad Mahdi (255-869/ ...). He died in 270/883-884 (Hatib, 1984, p. 323; Massignon, 1998, p. 368).

In different sources, it is mentioned that ibn Nusayr is of Persian descent from the area of Khuzestan and that he considers the unlawful lawful and understands sodomy to be an indicator of modesty. He also held beliefs of reincarnation (transmigration) and accepts the imams as gods (el-Fil, 1990, p. 22; Hatib, 1984, p. 324; el-Kummî, 1963, pp. 100-101; en-Nevbahti, 1931, pp. 78, 93-94; Öz, 1999, p. 181; Şehristânî, n.d., p. 188).

After the death of ibn Nusayr, leadership of Nusayrîism passed on to Muhammad b. Jundab (III / IX. Century), Abu Muhammad al-Junbulani (287/900), Zaynudeen Abdillahi Abu al-Husayn b. Ali b. al-Husayn b. Hamdan al-Hasibi (346 or 358/957 or 969), (el-Fil, 1990, pp. 24-26; Galib, n.d., p. 272; Massignon, 1998, p. 368; eş-Şek'a, 1987, p. 282). While Junbulani introduced a dimension of mysticism into Nusayrîism (Öz, 1999, p. 182; eş-Şek'a, 1987, p. 281; et-Tavîl, 2000, p. 153), Hasibi formulated these ideas into a systematic structure and due to the widespread following of his opinions, he is considered to be the second founder of Nusayrîism (Hatib, 1984, p. 326; eş-Şek'a, 1987, p. 283; Massignon, 1998, pp. 368, 26-27, Öz, 1999, pp. 182-183; Sinanoğlu, 1997, p. 37; et-Tavîl, 2000, p. 154; Türkel, 2001, p. 2).

Nusayrîism, in the time of al-Hasib, extended beyond the Euphrates River in Syria and had begun to spread to other neighboring regions. Students among al-Hasib's followers maintained books which would become the main source of creed for Nusayrîism. For example, the *Kitab al-Mecmu'*, consisting of sixteen chapters, is considered to be the holy book of Nusayrîism (Fiğlalı, 2008, p. 144; Sinanoğlu, 1997, pp. 22-23).

The fact that the first four founders of the sect, ibn Nusayr, Junbulani, ibn Jundeb, and Hasibi were Persian indicates that this military division's structure derives from Persian traditions (Halm, 1960, p. 146; Turan, 1996, p. 6).

After Hasibi, leadership was assumed by his student Muhammed b. 'Ali al-Jilli (384/994), and then by Abu Sa'id al-Maimun drive Kasim et-Tabarani, who became known by the name of Sheikh Muhammed et-Tabarani (v.426/1034-5) (el-Fil, 1990, p. 27; Hatib, 1984, p. 328; Massignon, 1998, p. 368; eş-Şek'a, 1987, p. 283; et-Tavîl, 2000, p. 156).

As well as being the most prolific writer of this sect, Al-Tabarani was the last shaykh of this doctrine. After him, Nusayrîism began to fracture into different divisions, and each division's leader continued leading his own division independently in his particular region (el-Fil, 1990, pp. 27-28; Halm, 1960, p. 146; Hatib, 1984, p. 328; et-Tavîl, 2000, p. 158).

The fundamental belief in Nusayrîism is centered on the claim of the divinity of 'Ali. According to Nusayrîs, God has appeared seven times on earth since its creation. Each time, He appears in the form of a person in a human body to help people and to make Himself known. It was 'Ali who was the last and most perfect form in which He revealed Himself (el-Bedevis, 1973, pp. 425, 445; el-Fil, 1990, pp. 46-47; Hatib, 1984, pp. 342-343; Meşkûr, 1995, p. 503; Osman, 1985, pp. 44-45; Şehristânî, n.d., p. 192).

In order to conceal their faith from outsiders and make themselves known to each other the Nusayrīs developed the symbol 'Ayn (ع) – Mim (م) – Sin (س). The letter 'Ayn for 'Ali, the letter Mim for Muhammed, and the letter Sin refers to Selman. According to Nusayrism, 'Ali created Muhammad, who then created Selman. Selman was the creator of five angels, and it was these five angels who created the entire world (Hatib, 1984, p. 362; Sinanoğlu, 1997, p. 37). 'Aym – Mim - Sin, is a secret among this sect, and this secret is described in Christianity as "the Father-Son-Holy Spirit" system (Fırlalı, 2008, p. 371).

One of the main differences, in terms of belief, between itself and other Islamic sects is the belief of transmigration of the soul in Nusayrism (el-Adenî, 1876, p. 81; el-Bedevisi, 1973, p. 489; el-Fil, 1990, pp. 76-77; Galib, n.d., p. 278; Hatib, 1984, pp. 355-357; Abdulhamid, 1994, s. 350; Öz, 1999, p. 190. See also Massignon, 1998, p. 366).

One particular belief found in Nusayrism, and which is perhaps the most immanent, is hypocrisy (*taqiyyah*) (Üzüm, 2000, pp. 185-186). In the face of danger, a member of Nusayrism will actually feign to believe the majority opinion around him, which means that members of Nusayrism can be religiously moral hypocrites. This belief and use of *taqiyyah* makes it so their beliefs remain unknown to others, thereby helping them when they are under external pressure. This tactic is made use of in order to protect members of their elders in particular (Hatib, 1984, pp. 385, 387; Firro, 1999, s. 209; Öz, 1999, p. 191).

Because of this understanding of privacy, Nusayrī books detailing their beliefs had remained hidden for centuries, and those individuals who did have the courage to disclose the principles of their faith were sentenced to severe penalties. Adana Süleyman Efendi wrote a piece called *al-Bâkûretü's-Süleymaniyye*. After he published it, he was murdered in Tarsus in 1863 (Öz, 1999, p. 190). Indeed, Suleiman Effendi, who was taught the secrets of Nusayrism by Nakib explains that he was told: "If you do not want to keep your head, hands, and feet do not reveal this big secret." These words are uttered as if they were part of a religious ceremony before the secrets of the sect are taught which thereby acts to threaten any potential member with a very painful death if the secrets are ever exposed (el-Adenî, 1876, pp. 4-7).

Taqiyyah in Nusayrism has been so strictly practiced that extreme skepticism has emerged throughout Islamic history to the point that suggestions were made that Nusayrīs were even atheists who wanted to eliminate all religion. There is a famous fatwa by ibn Taymiyya stating that they are "pagans, atheists, unbelievers – in fact even more dangerous than all of these – the animals that they slaughter cannot be eaten, their women cannot be married, declaring they cannot have the right to life of an apostate because they are paying jizyah" (For the text, see this fatwa. el-Bedevisi, 1973, pp. 445-456, Osman, 1985, pp. 49-59). In Izmir, Ismail Haqqi said: "Nusayrīs out-

ward appearance is Shi'ism, and their connection to Ahl al-Bayt is Alawitism. In their hearts however, they have belief neither in God, the Prophet, orders and prohibitions, reward and sin, nor of heaven and hell" (İzmir, 1981, p. 112).

One of the basic elements of Nusayriism is based on esoteric creed. According to Nusayriism, there are two separate dimensions of legal injunctions and Shari'a. The first is falsehood, and the other aspect is disambiguation. Nusayris hold that their secrets and doings are the real esoteric understanding of Shari'a, which no one other than themselves may know (el-Fil, 1990, p. 85; eř-şek'a, 1987, pp. 318-319). Due to this belief, they have belied all the signs and religious requirements of Islam and have assigned esoteric meanings to them which are the complete opposite of Islam.

On one hand, Nusayriism' has been influenced by ancient cultures and beliefs, and on the other hand, it has been formed by people belonging to extreme Shi'ite groups that use Islamic sources based on their esoteric interpretation and which are influenced by the views of different religions and sects (Fiğlali, 2008, p. 379; Sinanoğlu, 1997, pp. 15-20).

The nature of this military division's celebration of festivals reveals this aspect of Nusayriism because they celebrate holidays and special days adopted from Sunni, Shi'a, and other religions' holidays. For this reason, they have many festivals and traditional feasts (Türk, 2008, pp. 120-126). Although Nusayris celebrate holidays and special days of Judaism, Christianity, and Islam, Christian holidays are most prevalent. In fact, almost all the major festivals of Christianity are celebrated (Türk, 2008, pp. 121-135).

The beliefs of 'Ali's divinity, the legitimization of sodomy while considering it as a sign of humility, the permissibility of wine, and the concept of transmigration of the soul are a few of their beliefs that do not comply with Islam (Halm, 1960, p. 146; Kürd Ali, 1928/1347, p. 260; al-Kummî, 1963, pp. 100-101), Nusayriism has been labeled as a perverse, destructive, and distorting sect (Abdulhamid, 1995, p. 329). So that their aims remain unknown and the above views uncondemned, they have tried throughout history to hide their views, as well as their sectarian and political activities, by maintaining a principle of secrecy and silence. This has given rise to negative suspicions toward them. Therefore, there has been a focus of political and religious-sectarian oppression toward them (Sinanoğlu, 1997, p. 22). **Throughout history, they have extended support to various groups hostile toward Muslims. Specifically, they have sided with the Mongols and sometimes with the crusader armies. More recently, they submitted to the authority of the French Mandate and therefore followed the path of destructive groups such as the Qarmatis, Batinis, and Babekis (Abdulhamid, 1995, p. 331).**

Taking the above into consideration, it is evident that the beliefs and behaviors of Nusayriism are a mixture of, and have been influenced by, totemism, Judaism, Christianity, and Islam as well as the previous religion and beliefs of the region(s) in which they are found (Fiğlali, 2008, p. 379; Üzüm, 2007, p. 272).

Kaynakça / References

- Abdulhamid, İ. (1994). *İslam'da itikadi mezhepler ve akaid esasları*. İstanbul: Marifet.
- Abdulhamid, İ. (1995). "Nusayriyye" (çev. A. İlhan). *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX, 329-361.
- el-Adenî, S. (1876). *el-Bâkuratu's-Süleymaniyye fi keşfi esrârî diyanetu'n-Nusayriyye* [Nusayrîlik sırlarının keşfinde Süleyman'ın katkısı]. Beyrut.
- el-Bedevisi, A. (1973). *Mezahibu'l-İslamiyyin (II)* [İslam mezhepleri]. Beyrut: Daru'l-İlim.
- Fiğlalı, E. R. (2008). *Günümüz İslam mezhepleri*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı.
- el-Fil, S. M. A. (1990). *en-Nusayriyye (I)* [Nusayrîlik]. Kahire: Dâru'l-Menar
- Hatib, M. A. (1984). *Harekatu'l-batıniyye fi'l-alemi'l-İslam* [İslam âleminde Bâtınlılık]. Amman: Mektebetü'l-Aksa.
- Halm, H. (1960). Nusayriyya. In *The encyclopaedia of Islam* (new ed., Vol. VIII, pp. 145-148). Leiden/Holland: Brill.
- İzmirli, İ. H. (1981). *Yeni ilmi kelam* (hızl. S. Hizmetli). Ankara: Umran.
- Firro, K. (1999). "Nusayrîliğin milliyetçilik ve millî devlete adaptasyonu", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler ve Nusayriler*. İstanbul: Ensar.
- el-Kummî, Ebu'l-Halef el-Eş'ari. (1963). *Kitabu'l-makalat ve'l-fırak* [Mezhepler ve fırakalar]. Tahran: Matbuat-ı Atai.
- Kutlu, S. (2008). *Mezhepler tarihine giriş*. İstanbul: DEM.
- Massignon, L. (1998). Nusayrîlik. *İslam ansiklopedisi* içinde (C. IX, s. 365-370). İstanbul: MEB.
- Meşkur, M. C. (1995). *Mevsuatu'l-fıraki'l-İslâmiyye* [İslam mezhepleri ansiklopedisi]. Beyrut: Mecmaü'l-Buhusi'l-İslâmiyye.
- Kürd Ali, M. (1928/1347). *Hutatu's-Şam (VI)* [Şam yolları]. Dimeşk: Matbaatü'l-Müfid.
- en-Nevbahti, Ebu Muhammed Hasan b. Musa. (1931). *Fıraku's-Şia [Şii fırakalar]*. İstanbul: Matbaatü'd-Devle.
- Galib, M. (t.y.). *Harekâtu'l-bâtıniyye fi'l-İslâm* [İslam'da Bâtınlılık]. Beyrut: Dâru'l-Endelüs.
- Galib, M. (1980). *Mukaddime (el-Heftü's-şerif min fezailli mevlana Ca'fer es-Sadık / Mufaddal b. Ömer Cu'fi; thk. M. Galib) [Önsöz]*. Beyrut: Dârü'l-Endelüs.
- Onat, H. (1993). *Emevi Devri Şii hareketi ve günümüz Şiiliği*. Ankara: TDV.
- Osman, H. (1985). *el-Aleviyyun beyne'l-ustura ve'l-hakika* [Gerçek ile efsane arasında Aleviler]. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat.
- Öz, M. (1999). "Nusayriyye", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler ve Nusayriler*, (s. 181-193). İstanbul: Ensar.
- Sinanoğlu, A. (1997). *Nusayrilerin inanç dünyası ve kutsal kitabı*. Konya: Esra Yayınları
- eş-Şek'a, M. (1987). *İslam bila mezâhib* [Mezhepsiz İslam]. Kahire: ed-Dârü'l-Misriyyeti'l-Lübniyye.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerim. (t.y.). *el-Milel ve'n-nihal (I)* [Dinler, mezhepler ve felsefi sistemler tarihi] (nşr. M. F. Abdülbaki). Beyrut.
- et-Tavil, M. G. (2000). *Nusayriler, Arap Alevilerin tarihi* (çev. İ. Özdemir) İstanbul: Çivi yazıları.
- Topaloğlu, B. (1993). *Kelam ilmi*. İstanbul: Damla.

Turan, A. (1996). Kitâbu'l-Mecmu'un Türkçesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VIII, 5-18.

Türk, H. (2008). *Nusayrîlik/Anadolu'nun gizli inancı & inanç sistemleri ve kültürel özellikleri*. İstanbul: Kaknüs.

Türkel, R. (2001). *İnanç esasları açısından Nusayrîlik Alevilik mukayesesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Üzüm, İ. (2000). Türkiye'de Alevi/Nusayrî önderlerin eserlerinde inanç konularına yaklaşım. *İslam Araştırmalar Dergisi*, 4, 173-187.

Üzüm, İ. (2007). "Nusayrîlik" *Diyanet İslam ansiklopedisi* içinde (C. XXXIII, s. 270-274). Ankara: TDV.

Watt, W. M. (1998). *İslam düşüncesinin teşekkül devri* (çev. E. R. Fırlalı). İstanbul: Birleşik.